

MUSEUM FRENŠTÁT bulletin

SOUČASNÉ VYDÁNÍ MUZEUM
BULLETINU NÁS VEDE DO
FRENŠTÁTU POD RADHOŠTĚM.
MĚSTO NA ÚPATÍ BESKYD
JE DNES ZNÁMÉ ZEJMÉNA
DÍKY SPORTU A TURISTICE.
MALEBNÉ HISTORICKÉ CENTRUM
VŠAK PROZRAZUJE JEHO
DLOUHÝ VÝVOJ A VÝZNAM.
NÁSLEDUJÍCÍ TEXTY VÁM
PŘEDSTAVÍ HOSPODÁŘSKÉ
A KULTURNÍ MILNÍKY UTVÁŘEJÍCÍ
V POSLEDNÍCH DESETILETÍCH
A STALETÍCH ŽIVOTY MÍSTNÍCH
OBYVATEL. NEVYHNEME SE
PROSLAVENÉMU TEXTILNICTVÍ
ANI HLEDÁNÍ LEPŠÍHO ŽIVOTA
V AMERICE. SEZNÁMÍME SE
TAKÉ S NĚKOLIKA VYNIKAJÍCÍMI
OSOBNOSTMI, JEŽ S MĚSTEM
A JEHO OKOLÍM SPOJILY SVŮJ
ŽIVOT.

PŘEJEME ZAJÍMAVÉ ČTENÍ!

Editorial

70 let muzea ve Frenštátě..... 3

Muzeum

Muzeum na úpatí Radhoště..... 4

Vášeň pátera Slavička 12

Fotograf Josef Sudek 16

Rozhovor

Drahomír Strnadel 22

Petr Helbich 26

Sbírky

Světcí v expozici 30

Fenomén

Frenštát a hrad Šostýn 32

Krajina Radhoštských Beskyd... 34

Až na konec světa 40

Focus

Stavitelé Pusteven 44

Musaeumplay

Edukace v muzeu 48

Muzejně animační programy 50

Varia

Sochař Albín Polášek 52

// EDITORIAL

Milí čtenáři,

aktuální číslo bulletinu je věnované další z poboček novojičínského muzea – Muzeu ve Frenštátě pod Radhoštěm. Přestože muzeum v loňském roce oslavilo 70 let od svého založení, jeho počátky jsou mnohem starší. Už o celé půlstoletí dříve tu totiž sbírali předměty, které reprezentovaly náš region na pražské národopisné výstavě, a po jejím ukončení se tyto sbírky staly základem pro vznik frenštátského muzea. Zcela nezištně se této práci věnoval zejména místní učitel a sběratel Jiří Felix, zakladatel muzea, kterému je zde věnována pamětní deska.

MUZEUM SLAVÍ 70 LET SVÉHO PŮSOBENÍ V REGIONU

V současné době se muzeum nachází v novorenesanční budově bývalé školy, která je architektonickou dominantou města a kulturní památkou. Před vstupem do muzea stojí pomník obětem první světové války od sochaře Albína Poláška, tvůrce známé sochy Radegasta. Muzeum bylo v těchto prostorách otevřeno po rekonstrukci objektu a instalaci moderních expozic. V přízemí jsou prostory pro dočasné výstavy a ve třech dalších patrech je umístěno devět stálých expozic, ve kterých jsou vystaveny stovky předmětů z bohatého muzejního fondu. Expozice dokumentují historii města, přírodní poměry, společenský život a výtvarné umění v regionu. Naleznete tu informace o prvním českém turistickém spolku Pohorské jednotě Radhošť, který vybudoval jedinečné panorama Pusteven. Zajímavé exponáty přibližují tkalcovství a výrobu modrotisku, které patřily k tradičním místním řemeslům. Na ně navazuje expozice věnovaná vystěhovalectví do Ameriky, zejména do Texasu. V expozicích také neujde pozornosti návštěvníků unikátní dochovaná kolekce dřevěných malovaných terčů střeleckého spolku, nejstaršího spolku ve Frenštátě. Umělecká díla či fotografie Josefa Sudka jsou vystaveny v komorním prostředí v podkroví frenštátského muzea.

Alena Figarová

// MUZEUM NA ÚPATÍ RADHOŠTĚ

ALENA FIGAROVÁ

MUZEUM

MUZEUM

FRENŠTÁT POD RADHOŠTĚM
JE MALÉ MĚSTO V PODHŮŘÍ
BESKYD. PRO VĚTŠINU LIDÍ
JE SPOJEN SE SPORTEM
A TURISTIKOU JAKO JEDEN
Z VÝCHOZÍCH BODŮ DO
ZDEJŠÍCH HOR. BYL VŠAK
I MÍSTEM, KAM ZAJÍŽDĚLI
FRANTIŠEK PALACKÝ, LADISLAV
RIEGER, JAROSLAV SEIFERT
ČI JOSEF SUDEK. O BOHATÉ
KULTURNÍ DĚDICTVÍ ZDEJŠÍHO
KRAJE PEČUJE MUZEUM VE
FRENŠTÁTĚ POD RADHOŠTĚM,
MÍSTNÍ POBOČKA MUZEA
NOVOJIČÍNSKA.

HISTORIE, PŘÍRODA, ŘEMESLA,
MÍSTNÍ SPOLEČENSKÝ ŽIVOT,
VÝTVARNÉ UMĚNÍ – TO JSOU
TÉMATA, SE KTERÝMI SE
MŮŽETE SETKAT V MUZEU VE
FRENŠTÁTĚ POD RADHOŠTĚM.
BOHATÉ SBÍRKY, JEJICHŽ
ZÁKLADY POLOŽILI NADŠENÍ
MÍSTNÍ SBĚRATELÉ JIŽ
KONCEM 19. STOLETÍ, BYLY
MUZEJNÍKY SOUSTAVNĚ
ROZŠÍŘOVÁNY A I DNES, NA
PRAHU 21. STOLETÍ, OSLOVUJÍ
NÁVŠTĚVNÍKY, KTERÍ DO
MUZEA ZAVÍTÁJÍ

MUZEUM

foto: archiv MNU

Počátky Muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm souvisely s pražskou Národopisnou výstavou československou, jejímž cílem bylo: „poznati celý svérázný život lidu českého a obraz jeho zachovati“. Proto vznikl místní národopisný odbor, který pod vedením učitele Jiřího Felixe shromáždil řadu předmětů. Než byly sbírky poslány do Prahy, stihli ještě ve Frenštátě uspořádat úspěšnou výstavu, kterou si prohlédly tisíce návštěvníků z širokého okolí. Po účasti na pražské výstavě činnost místního odboru skončila a vytratil se i počáteční vlastenecký elán. Sbírkky byly odevzdány městu a zakladatel muzea J. Felix tehdy napsal: „neschází tedy nic, nežli pevná vůle místní muzeum

zříditi“. Tato myšlenka však nenašla v městské radě podporu a sbírky byly prozatím uloženy na frenštátské radnici. Trvalo padesát let, než se myšlenku muzea podařilo uskutečnit.

Přesto v následujících letech počet předmětů narůstal, jak z Felixovy pozůstalosti nebo sbírkami sběratele pátera Slavička. Sbírkky byly znovu vystaveny v polovině třicátých let na krajinské výstavě ve Frenštátě a otázka vzniku muzea tak znovu ožila. V dalších letech sbírky velmi trpěly častým stěhováním a nedostatečnou péčí, část se jich ztratila, chyběl inventář. Avšak úsilí o získání budovy pro muzeum bylo nakonec úspěšné. Město Frenštát koupilo dům, kam

se sbírky přemístily, a v roce 1951 se městské muzeum otevřelo veřejnosti. Prvním ředitelem byl jmenován Alois Zbavitel, učitel a archivář města. Otevření muzea podnítilo intenzivní sbírkotvornou činnost a fond se záhy rozrostl o tisíce sbírkových předmětů.

Dobře fungovala také přednášková činnost, která probudila zájem místních o nové muzeum. Obsáhlé sbírkové soubory darovali „svému“ muzeu příznivci a mecenáši muzea i místní umělci. Muzeum začalo vydávat i svůj časopis Hlasy. Původní budova brzy instituci nedostačovala, proto se muzeum a sbírky přestěhovaly do frenštátské radnice. Ani v nových prostorách nebyla situace optimální, sbírky zde byly uloženy ve

stísněných a nevyhovujících podmínkách. Po instalaci expozic tkalcovství a národopisu na ploše jednoho patra bylo muzeum znovu otevřeno. Mezitím se frenštátské muzeum stalo pobočkou Vlastivědného ústavu v Novém Jičíně, dnes Muzea Novojičínska. V radnici fungovalo muzeum pod vedením Jiřího Klučky až do roku 2002. Prezentovalo řadu výstav a pečovalo o rostující se sbírky. Obnovilo také vydávání muzejního časopisu Hlasy, který vychází nepřetržitě až dosud.

Snahy o to, aby frenštátské muzeum sídlilo v důstojné budově, provázely tuto instituci už od počátku jejího založení. Také bohatý sbírkový fond nemohl být plně představen veřejnosti. Šance na změnu se naskytla

ve chvíli, kdy město muzeu nabídlo k využití reprezentativní budovu bývalé chlapecké školy. Byla však potřeba celková rekonstrukce a vytvoření nových expozic. Kolektiv pracovníků frenštátského muzea proto společně s odbornými pracovníky Muzea Novojičínska vypracovali projekt s názvem Rekonstrukce a obnova Muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm. Součástí tvorby expozic bylo také organizování sběru předmětů v Texasu v USA pro expozici vystěhovalectví a jejich převoz do ČR. Tohoto úkolu se úspěšně zhostili členové frenštátské Muzejní a vlastivědné společnosti ve spolupráci s krajanskou komunitou v Texasu. Odborní autoři jednotlivých expozic souběžně dotvářeli podklady k expozicím, včetně výběru předmětů a textů katalogů. Slavnostní otevření obnoveného muzea v nové budově proběhlo v roce 2007 a stalo se hlavní součástí oslav 625. výročí založení města Frenštátu pod Radhoštěm. Otevřením muzea v budově bývalé chlapecké školy z roku 1875 nastala další etapa v jeho historii. Frenštátské muzejní expozice jsou instalovány na celkové ploše více jak 1 000 m² a jsou zde vystaveny stovky předmětů. Mimo to se muzeum věnuje odborné činnosti. Rozsah odborné práce se sbírkami zůstává běžnému návštěvníkovi muzea poněkud skryt. Zprostředkovávat a zpřístupňovat muzejní fondy veřejnosti pomáhají teprve další aktivity – expozice, výstavy, programy, přednášky, publikace aj. Sbírký jsou ukládány a trvale uchovávány v nových depozitářích muzea, které byly vybaveny moderními úložnými systémy. Muzeum nabízí veřejnosti dvě výstavní síně pro krátkodobé výstavy a devět stálých expozic:

Paměť města – Historie města od 1. poloviny 19. století

Zachycuje nejstarší minulost města Frenštátu od jeho založení – první zmínky v pramenech v roce 1382. K vidění jsou vzácné exponáty jako cechovní cínové nádoby, truhlice, nábytek, hodiny a plastiky.

Jitřenka východu – Frenštátská společnost ve 2. polovině 19. století

Místní občané se zapojili do společenského a kulturního života města ve spolku Občanská beseda a vzniklo zde asi 20 spolků, což byl pro malé pohorské městečko úctyhodný počet. Proto bývá Frenštát v tomto

období nazýván „Jitřenkou východu“. V expozici najdete vybavení měšťanské jídelny či unikátní sbírku knoflíků, broží a spínadel pátera Slavička.

Kolébka české turistiky – Pohorská jednota Radhošť a tradice lyžařského sportu

Prvním českým turistickým spolkem v Čechách i na Moravě byla Pohorská jednota Radhošť, založená v roce 1884 ve Frenštátě p. R. Vybudovala značené turistické cesty a známé útulny na Pustevnách. Součástí expozice jsou i sportovní trofeje frenštátského rodáka Jiřího Rašky, olympijského vítěze z Grenoblu.

Doteky přírody – Geologie, botanika, zoologie

Expozice dokumentuje přírodní poměry Frenštátska – geologické, botanické a zoologické. Ukázky hornin, fosilií, rostlinných společenstev i jednotlivých zástupců obratlovců a bezobratlých umožňují učinit si komplexní představu o rozmanitosti a bohatosti zdejší přírody.

Pánbu, všichni svatí a ti druzí – Světci a duchovní kultura Frenštátska

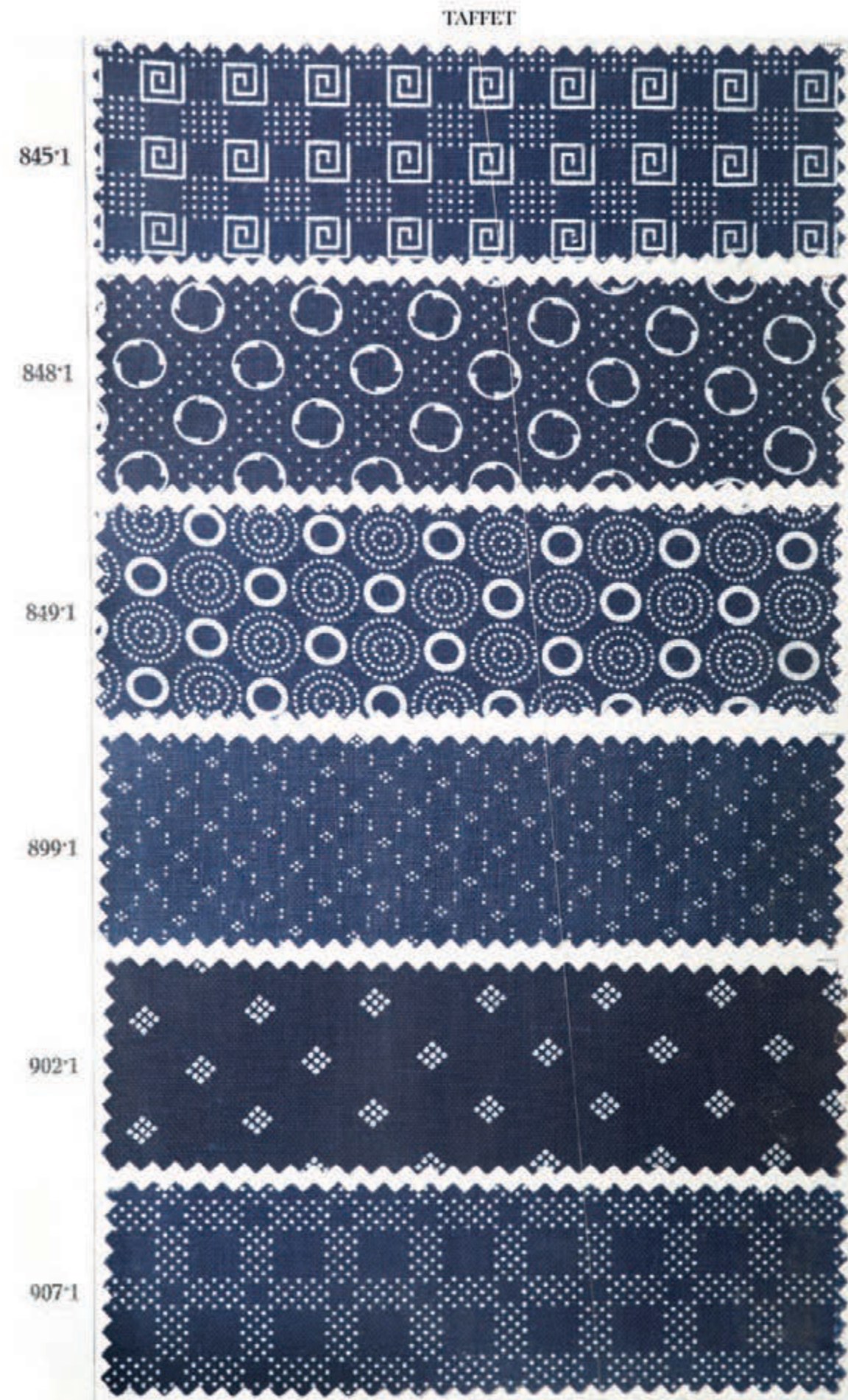
Expozice nabízí pohled do života vesnických rodin. Pracovní povinnosti šly ruku v ruce s výročním i rodným obyčejovým cyklem, vše je včleněno do tematických celků: Velikonoce, Vánoce, poutě, Svatá rodina, světci a čeští zemští patroni. V expozici najdeme významnou kolekci podmaleb na skle, anonymní i autorské řezby a betlémy.

Tam za mořem – Vystěhovalectví z Frenštátska do Ameriky

Ve druhé polovině 19. století došlo k velké vystěhovalécké vlně ze střední Evropy do Ameriky. Je doloženo, že nejvíce vystěhovalců z Moravy pochází právě z Frenštátu. Především tato skutečnost je důvodem vzniku ojedinělé expozice, která ukazuje příčiny emigrace, podmínky vycestování, plavbu přes oceán, nelehké osidlování nové krajiny a život krajanských komunit společně s předměty z Texasu.

Člunek zpívá – Rukodělná tkalcovská výroba a barvířství

Tkalcovství přinášelo obživu většině obyvatel Frenštátu a jeho okolí, tkalcovský cech byl nejstarší ve městě. Expozice přibližuje návštěvníkům historii

MODROTISKOVÉ
VZORY JSOU
TAKŘKA
NEOMEZENÉ
A VYVÍJEJÍ
SE DODNES.
HISTORICKÉ
VZORNÍKY
NÁS MOHOU
INSPIROVAT
STÁLE.

ručního tkalcovství a barvířství a dokumentuje také fungování textilních manufaktur, vznik tovární výroby a založení tkalcovské školy ve Frenštátě. Presentována je sbírka ručních tkalcovských stavů a nástrojů na přípravu příze. Pro návštěvníky je instalován pohled do dílny na výrobu modrotisku, doplněný souborem tiskařských forem, vzorníků látek a textilií.

Pod Radhoštěm domov můj – Výtvarné umění v regionu

Frenštátsko – krajina pod horami – je trvalým tvůrčím zdrojem či příležitostnou inspirací pro díla řady umělců regionu. Na hoře Radhošť najdeme sousoší věrozvěstů Cyrila a Metoděje i sochu boha Radegasta, díla sochaře Albína Poláška, který se prosadil v Americe. Dalším významným rodákem byl Břetislav Bartoš, který spolu s dalšími umělci založil ve Frenštátě umělecký spolek Koliba. Rodák z blízkých Trojanovic Antonín Strnadel patří k významným představitelům české ilustrátorské tvorby.

Střelecký spolek ve Frenštátě p. R. a jeho terče

Střelecký spolek ve Frenštátě byl jako jeden z nejstarších spolků založen v roce 1835 a jeho členy byli především zámožní měšťané, obchodníci, továrníci, notáři, advokáti, učitelé, účetní a státní úředníci. Spolek postavil budovu střelnice, kde byl provozován také hostinec. Kromě několika pušek, tzv. „terčovnic“, je hlavní památkou na střelecký spolek unikátní soubor 32 malovaných terčů.

Projekt rekonstrukce a obnovy frenštátského muzea se zařadil mezi nejvýznamnější kulturní události v regionu. Podařilo se obnovit fungování muzea v důstojné budově a zabezpečit uložení jeho sbírkového fondu, což bylo od počátku hlavním cílem muzejní a vlastivědné práce v místě. Muzeum je regionálním dokumentačním, vědecko-výzkumným, informačním a kulturním centrem, obsahem a velikostí výstavních ploch snese srovnání s muzei podobného typu v krajských městech. Programy a aktivity, které muzeum nabízí, se staly trvalou součástí jeho nabídky veřejnosti. Frenštátské muzeum a jeho expozice navštívily tisíce návštěvníků. Jejich zápisy v návštěvní knize svědčí o tom, že snaha všech, kteří se na obnově muzea podíleli, nebyla marná.

// SBĚRATELSKÁ VÁŠEŇ PÁTERA SLAVÍČKA

ALENA FIGAROVÁ, OLDŘIŠKA FRÜHBAUEROVÁ

Narodil se 3. 1. 1866 v Milkově u Prostějova v rodině zemědělce jako šestý z devíti sourozenců. Vystudoval gymnázium a teologickou fakultu v Olomouci. Po vysvěcení nastoupil jako kaplan ve Valašské Bystřici, poté působil ve Veselé u Valašského Meziříčí a v Prostějově jako katecheta na dívčí měšťanské škole. Všechn svůj volný čas věnoval práci v místním muzeu, botanickým a archeologickým sběrům, shromažďování své budoucí sbírky knoflíků a hodin, které sám opravoval, a dalších starožitností. Za příznivého počasí vycházel s malou motýčkou, oděný v oblíbené peleríně „na lov“, aby prohledával celé okolí a kopce. Prošel kdejakou starou půdu, kde nacházel vyšívané šátky, čepce, obrázky malované na skle a starožitné předměty. V Prostějově se stal členem klubu přírodovědců, ale také správcem muzea.

Samostatnou kapitolu si zaslouží Slavičkova sběratelská činnost na poli geologie a paleontologie. Během svého působení v Libhošti v letech 1901–1929 nashromáždil P. J. Slaviček značné množství přírodnin, zejména zkamenělin. Nález pocházel především ze svahů Libhošťské hůrky, které jsou pokryty ledovcovými nánosy. Čtvrtohorní pisky a štěrky poskytly Slavičkovi mimo jiné velké množství pazourků, které obsahovaly otisky

MUZEUM

různých zkamenělin, hlavně mlžů a ježovek. Vedle toho nacházel i ohlazené úlomky prokřemenělých trsů korálů. Všechno to byli obyvatelé moře z období křídý, tedy konce druhohor. Svahy Libhošťské hůrky dříve nesly také bloky štramberského vápence (dnes odtěžené), jaké známe z lomů ve Štramберку. Slaviček zde získal zkameněliny představující typické živočichy korálového útesu, tentokrát z období jury, ze střední části druhohor. Slavičkovou zásluhou jsou především nálezy z Klokočova u Příbora. Jedná se o sbírku zkřemenělých korálů a hub – mořských živočichů, kteří žili na naší Zemi asi před 100 až 95 miliony let ve svrchní křídě, tj. v posledním útvaru druhohor. Odborné vědecké zpracování sbírky bylo již nad možností venkovského faráře a sbírka putovala do Vídně. Před více než sto lety se stala základem vědecké práce vídeňského geologa a paleontologa Prof. Dr. Friedricha Trautha. Ve svém díle popsal mnoho nových druhů korálů, jeden z nich pojmenoval po Slavičkovi – *Orbignygyra slaviceki*, dříve známý jako *Diploria Slavičeki*. Velkou část sbírky „klokočovských“ korálů a hub dnes eviduje Přírodovědné muzeum ve Vídni, menší část Vlastivědné muzeum v Olomouci. Část sbírky, která zahrnovala nejlépe zachovalé korály a houby, si Slaviček

foto: archiv MNJ

MUSEUM

JOSEF SLAVÍČEK

BYL VÝZNAMNÝ

SBĚRATEL,

MUZEOLOG

A GEOLOG.

DOKONCE

I JEDEN Z TZV.

KLOKOČOVSKÝCH

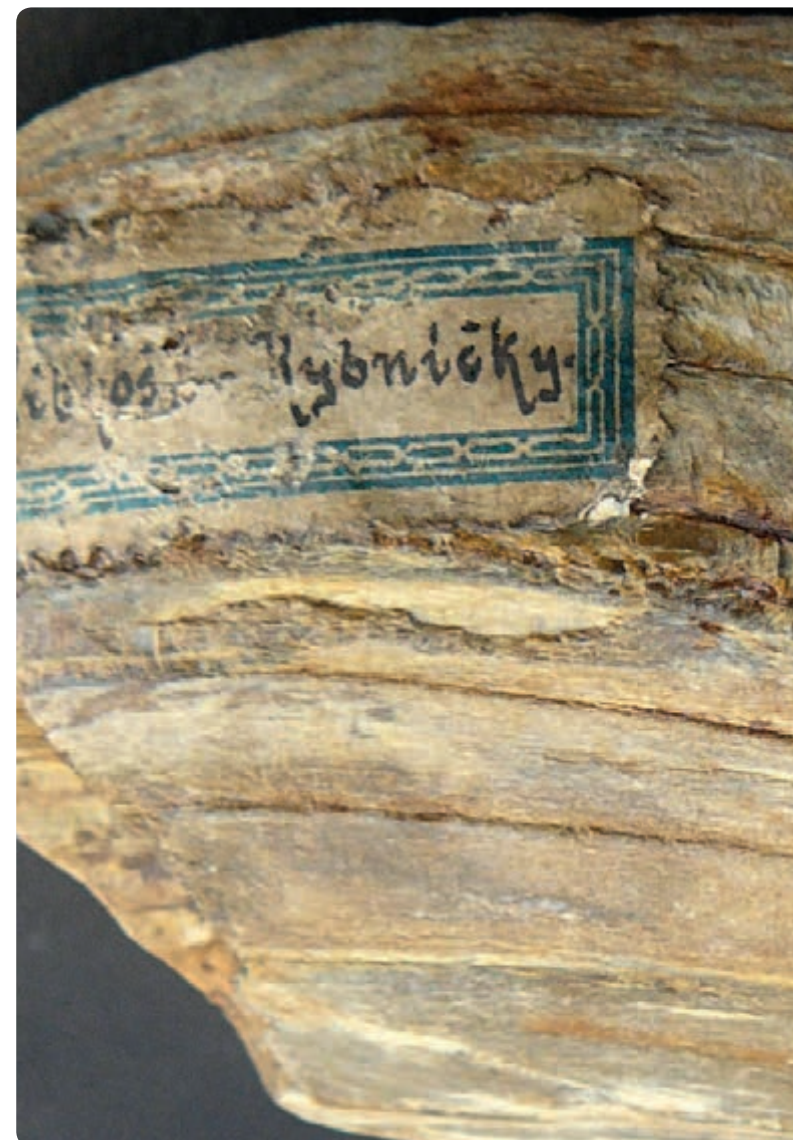
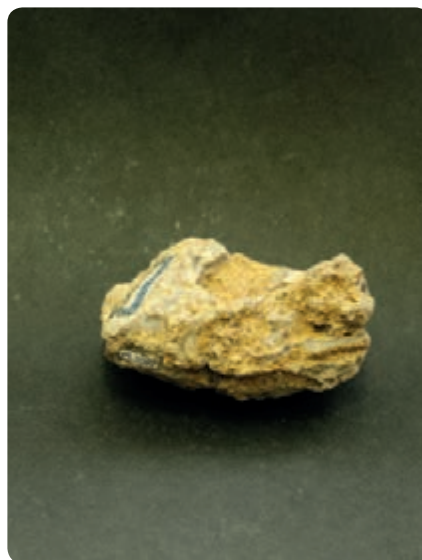
KORÁLŮ NESE JEHO

JMÉNO.

ponechal i na odpočinku ve Frenštátě pod Radhoštěm a jsou uchovány ve sbírce Muzea Novojičínska. Význam Slavičkova odkazu nespočívá jen v objevu nových druhů korálů, ale i v tom, že přispěl k rozřešení sporu o jejich původ. Zjistil, že korály a houby od Klokočova zde nezavlekl ledovec ve čtvrtohorách a nijak nesouvisí se zkřemenělými korály a pazourky, které sbíral u Libhoště! Slaviček našel jejich původní místo výskytu – tři malé pískovcové lomy východně od Klokočova.

Páter Slaviček byl oblíbený a společenský člověk, který se nevyhýbal ani světským zábavám. Byl nimrodem a docela rád si poseděl u piva v místním hostinci. Libhošťská fara se postupně stala muzeem vzácných starožitností, které pan farář sesbíral v místě a v blízkém okolí. Zachránil tak před zkázou mnoho dokladů zejména z oblasti uměleckoprůmyslové výroby a lidové výtvarné kultury. Velkou část jeho sbírky zakoupilo Ostravské muzeum – paleontologické sbírky, čepce, šátky, porcelán, keramiku a sklo, dýmky, přes 100 kusů hodin, asi 10 tisíc knoflíků, broží a spínadel. Sbírek bylo tolik, že se odvažely nákladními auty. Další části jeho sbírky jsou ve Vídni, Olomouci a také ve frenštátském muzeu. Po 28 letech strávených na faře v Libhošti žil P. J. Slaviček na odpočinku ve Frenštátě pod Radhoštěm, v domku v Jandově stromořadí, obklopený svými nejmilejšími starožitnostmi. Frenštátské muzeum obdaroval souborem 40 maleb a podmaleb na skle, kolekcí 68 plastik. Věnoval také atraktivní sbírku broží, spínadel a knoflíků v počtu asi 18 tisíc kusů, pečlivě sestavených do nejružnějších obrazců na kartonových podložkách. Nejvýznamnějším přínosem Slavičkova daru je vedle sbírky paleontologické zejména kolekce výklenkových sošek z regionu Frenštátska, která patří k pozoruhodným dokladům lidového výtvarného projevu. Větší část svých sbírek vystavil P. J. Slaviček už na krajinské výstavě ve Frenštátě v roce 1934. Tam byla jeho kolekce odměněna čestným uznáním. I v pokročilém věku vpo-máhal v duchovní správě, oblíbený byl pro svou toleranci jako zpovědník, zejména u frenštátské mládeže. Když 6. 11. 1944 zemřel, rozloučili se s ním spolu s frenštátskou veřejností i občané z Libhoště. Při ohlédnutí na činnost a mnohostrannou aktivitu P. Josefa Slavička se neubráníme pocitu obdivu. Náš region měl to štěstí, že zde pan arcibiskupský rada Josef Slaviček působil.

JMÉNO SLAVNÉHO
VLASTIVĚDCE NESE
PRAVĚKÝ KORÁL

// FOTOGRAF

PETR HELBICH

MUZEUM

KTERÝ VIDĚL ZA OBZOR

Do vstupní brány Beskyd, Frenštátu pod Radhoštěm, přivedla fotografa Sudka z Prahy šťastná náhoda. Sudek nebyl nadšený cestovatel. Svůj ateliér na pražském Újezdu opouštěl převážně jenom proto, aby se toulal za fotografickými motivy ve svém nejbližším okolí, na stráních Petřína, na ostrovech uprostřed Vltavy, v zahradách pražského podhradí, v interiérech pražských kostelů. Přátelství s malířem Fillou jej zavedlo do Českého středohoří, Slovensko navštívil docela krátce snad jedenkrát ve svém životě a pobyt v Itálii za první světové války jej krutě poznamenal, neboť zde přišel o svou pravou paži. K naplnění výtvarných představ mu stačila bezmála jen zahrádka jeho ateliéru na pražském dvorku, zárubeň jeho oken, ba dokonce jejich zamžené sklo s předměty v jeho popředí. Tu náhle, brzy po konci druhé světové války, přijal návrh přítele a nakladatele B. M. Kliky, aby splnil zakázku knihkupce a v tomto případě i vydavatele Jana Křížana v Kopřivnici ke zhotovení pohlednic Kopřivnice a nejbližšího okolí. Snad k tomu došlo již v roce 1947, ale zpětně nelze zjistit, zda Sudkovy kroky vedly již tehdy do Frenštátu pod Radhoštěm. Jistý je pouze výsledek Sudkem splněné zakázky v podobě deseti číslovaných ofsetových pohlednic pod společným názvem „Kopřivnice a okolí, foto Sudek, Jan Křížan, Kopřivnice“ (tištěno na rubu pohlednic, bez vřecení), vedle panoramatických záběrů na Kopřivnici a z Kopřivnice i dva pohledy na blízký Štramberk. S jistotou mohu určit dobu svého prvního setkání s Josefem Sudkem, která se shoduje s prvním delším Sudkovým pobytem ve Frenštátě. Došlo

Josef Sudek fotografoval darovanou panoramatickou kamerou Kodak nejen frenštátské náměstí

k tomu v roce 1948 na výstavě obrazů místních výtvarníků, k nimž Sudek zaujímal své kritické, ale zároveň povzbudivé stanovisko. Sudek pak už ve Frenštátě zakotvil především proto, že zde našel vstřícné přátelské prostředí, jež kolem sebe vytvořil, kam jenom vstoupil, a byl správně pochopen. Sudek totiž šířil ovzduší jakési blahovůle, nezávislé na vnějších okolnostech, tehdy rozjitřených, a kruh

místních fotografů amatérů jej přijal nejenom jako rádce, ale i jako mocný inspirační zdroj. Přímo do Frenštátu přivedl Sudka jeho přítel B. M. Klika a ten přijížděl patrně na základě svého přátelství s místním knihkupcem Pavlem Parmou. Sudek se ve Frenštátě poté v letních měsících ubytoval zprvu v altánku zahrady architekta Aleše Parmy a pak už pokaždé v domku rodiny

Václava Bartoše pod Horním kostelem. Zde trávil své letní prázdniny až do konce šedesátých let minulého století, do té doby, než vážně onemocněl. Ani já neodolal Sudkově přitažlivé moci, jež nesl bovala přátelství, ale otevírala pohled kamsi mimo sebe a nad sebe, do ztichlé krajiny, která se rozprostírá v samé podstatě toho, co tak snadno přehlédneme, když jdeme kvapně životem za příliš povrchním cílem. A tak jsem se po celých těch dvaceti šťastných let se Sudkem ve Frenštátě stýkal – v roli učedníka, ale především jako průvodce do pralesní rezervace Mionší na slovenském a polském pomezí. Beskydy k Sudkovi promluvily a on jim odpověděl řečí svých snímků, jež chtěly vyslovit vždy cosi nad pouhý dokument. Místní fotografové mu naznačovali směr a on jim pak ukazoval, jaké kouzlo se v tom směru skrývá, když spatříme svět na matnici kamery Linhofu formátu 13 x 18 cm, pod černou plachetkou. Oblíbil si především hrad a podhradí blízkých Hukvald, kam se opakovaně vydával s celou svitou svých průvodců, autobusem do Kozlovic a potom pěšky cestou hukvaldskou oborou ve stínu aleje prastarých listnáčů, na hrad nebo do vsi, rodiště skladatele Leoše Janáčka. Snad právě ta blízkost Janáčkova rodiště byla tmelem Sudkových beskydských pobytů. Byl nadšeným posluchačem hudby, ať už přicházela od skladatelů soudobých nebo z minulých století, a Janáčkovou hudbou byl tehdy přímo prosycen. Snad si ji v duchu přehrával, když fotografoval v Janáčkově domku v Hukvaldech, v jeho zahradě

Josef Sudek brávil na své fotovycházky asistenty (asáky) a pomocníky (uč-muče)

nebo u studánek, kam Janáček chodil pro vodu, i tam, kde Janáček vysedával nad svým zarostlým chodníčkem. A ti, kteří Sudka provázeli a trochu mu pomohli tím, že nosili jeho stativ či brašnu s těžkými kazetami, vstupovali do jeho světa, znějícího kouzlem chvíle vzácného pochopení. Na Sudkových procházkách za fotografickým cílem se k němu přidávali i jiní, bez fotografických ambicí.

Vzpomínám na Sudkova již jmenovaného nakladatele Kliku, na rodinu básníka Seiferta, knihkupce Parmu, Sudkova nejbližšího přítele Šampalíka z Prahy a některé Frenštátčany, kteří si chtěli na chvíli od dychnout od svých starostí a prožít chvíli klidu

s člověkem, z něhož ten klid přímo vyzařoval. Poněkud jej zkalila příhoda, kterou Sudek chtěl nechtě zaplatit době, v níž se náš beskydský příběh odehrává. Za Sudkem, jenž právě fotografoval Frenštát z nadhledu nad říčkou Lubinou, dostavil se v civilu člověk, který se vykázal policejním průkazem a Sudka odvedl na policejní stanici k výsledku jako podezřelého z nekalých špionážních akcí.

Sudkovi zabavili exponované negativy a teprve po několika hodinách jej propustili, až poté, co se za něho zaručil ředitel místního osvětového zařízení E.Vojtek. Zabavené negativy dali vyvolat místnímu profesionálnímu fotografu, který je bohužel převo-

Josef Sudek, Prales Mionší

lal, a tak se dostaly zpět do Sudkových rukou. Ta příhoda nevyvedla Sudka z rovnováhy a nezkalila jeho jasný pohled na Frenštát a panorama Beskyd nad městem. S přítomností Sudka se nakonec smířili i místní straničtí činitelé a od té doby si ho přestali všimnout. Sudek i zde prokázal, že má nadhled nad dobou, kterou právě prožívá. Že totiž za ní vidí jiný obzor než ten, který se ona snaží zúžit a obemknout jím všechny občany. „Když se s vodou zamíchá, s tou stojatou, vyplave bahno na povrch, a potom zase usedne,“ říkával Sudek. Díval se jinam než na bahno a pil vodu z křišťálových studánek. V domku Václava Bartoše, zaníceného amatérského fotografa, měl Sudek svůj pokoj, odkud se vydával, většinou až v odpoledních hodinách, na toulky po frenštátském okolí. Provázeli jej nejčastěji sourozenci Smetanovi nebo sám Václav Bartoš, a to nejenom na Hukvaldy, ale i na kopce nad Frenštátem, na frenštátské Horečky, do okolí Tiché i Kozlovic, občas i na delší výlet lanovkou na Pustevny a odtud pěšinou, zvanou Pohádka, do strání Radhoště. Tady ve Frenštátě dostala se do ruky Sudkovi panoramatická Kodakova komora, snad z konce předminulého století. Ta kamera, s níž Sudek vytvořil dílo, které jej nemálo proslavilo: Prahu panoramatickou i Smutnou krajinu severních Čech. Kameru našli u Parmů na půdě, odloženou a zapomenutou. Sudek ji dal opravit a potom ji pilně užíval – s negativy, které mu nastříhali ve Fomě v Hradci Králové. Obsluha představovala pro Sudka „skutečnou řeholi“, jak říkával. Každý exponovaný negativ o rozměrech 10 x 30 cm bylo nutné po každém snímku přebíjet ve světlotěsném černém pytli, do něhož se Sudek nořil, a potom svou jedinou rukou aparát otevíral a vyměňoval negativ za další, dosud nepoužitý materiál. Za teplého počasí se Sudek znovu objevil na světle, všecek zpocený, a otíral se do pytle uloženým ručníkem. Samostatnou kapitolu Sudkových návštěv v Beskydech představují jeho pobyty v lovecké chatě uprostřed rezervace pralesa Mionší poblíž Jablunkova. Na jeho stopu jsem jej přivedl já sám, když jsem prales poznal díky známosti a později přátelství s fotografem dr. Jandou, původem z Frenštátu. Mionší bylo Jandovým fotografickým revírem, je hlavním motivem jeho mistrného fotografického díla Prales v Beskydách, vydaného již během války v roce 1942. Poté, co mi dr. Janda prozradil, kde se ten mnou vysněný prales nachází, nemohl jsem odolat a Sudka jsem tam, patrně v roce 1952, poprvé zavedl. Tužil jsem, že tím poruší slib, který jsem Jandovi dal, že nebudu o pralese nikomu vykládat. Po přechodném rozladění se však Janda s mým přestupkem smířil a uznal, že Sudek má na Mionší právě tak právo jako on sám. Pokud si vzpomínám, spolu se Sudkem jsem v chatě na Mionší pobýval celkem osmkrát, v rozmezí let 1952–1970. Vždy v časných

letních měsících jeden týden až deset dnů. Dopravu i zásobování obstarával můj bratranec dr. Sedláček. Chata byla tehdy dostupná i pro automobil, ve studánce, dnes vyschlé, bylo tehdy vody ještě dost. I samotný prales byl tehdy – před více než šedesáti lety – půvabnější, než je tomu dnes, i když nebyl za tu dobu zasažen lidskou činností. Především téměř zmizely prastaré jedle, které kdysi tvořily charakteristiku tohoto nedotčeného lesa a na vrcholu hory, na rozsáhlé polaně, byly tajemným světem jakoby zvolna zanikajících soch jakýchsi pohanských božstev. To byly základní motivy Sudkových fotografií, kam nejčastěji docházel s deskovou dřevěnou kamerou formátu 18 x 24 cm, pochopitelně i s výše jmenovanou panoramatickou kamerou a s malým aparátem na svitkový film, kterému říkal poznámkový. Sudek se vydával na procházku až kolem poledního nebo i později. Měl rád tlumené světlo, když už se slunce sklánělo k západu. Stíny pak neměly ostré kontury, počal vynikat objem kmenů i větví, a když přišla mlha, pak, pokud nebyla příliš hustá, dala zrod bájněmu prostoru. Z lesa jsme se vraceli až téměř za tmy a potom, když Sudek přebílal kazety v jedné z místností chaty s trvale zavřenou okenicí, vedli jsme při čaji tichou, nepřilíh košatou rozmluvu až do pozdní noční hodiny. Jednou – na přelomu května a června – nás překvapil sníh. Lámal větve i celé stromy a my, uvězněni v prostoru chaty, cítili jsme se duchovně volnější, než kdybychom mohli putovat. Tak tomu bylo i jindy, když přišel déšť. Sudek postavil kameru do otevřených dveří chaty a dal se do exponování protější stěny pralesa, v bezvětří, dlouze a zamlkle, jakoby uprostřed meditace. Usedli jsme k protějšímu oknu, jisti, že nás nikdo nemůže vyrušit. Dívali jsme se týmž směrem, na louku před chatou, jež vybíhala dlouhým jazykem do lesa. Žádný z nás nepromluvil. Sudek po letech vzpomínal: „Těch krásných chviliek v životě, je, asáku, docela maloučko. Kdyby jich bylo víc, nebyly by tak krásné.“ Bylo mi, jako by Sudek tím výrokem obdal tu dávnou zapadlou chvíli rámem ze vzácného kovu. V létě roku 1970 odcházel z Mionší naposled. Ještě jednou se zahleděl na chatu uprostřed louky, předtím než vstoupil do lesa. „Tak na shledanou, kdož ví.“ Osud to věděl. V roce 1972, když jsem mu přišel oznámit, že jsme dostali opět povolení k návštěvě pralesa, náhle onemocněl. Pak už se nevrátil ani na Mionší, ani do Frenštátu. Zůstaly fotografie a v nich jeho zakletá přítomnost. Jako oči upřené na stěnu lesa, skrápěnou kapkami deště. Poté co on oči odvrátil. Jen aby zlákal a okouzlit ty, kteří ho následují.

Petr Helbich, únor 2014.

// MORAVCI Z TEXASU

ROZHOVOR

VEDL MARTIN TRUBAČ

DRAHOMÍR STRNADEL

NARODIL SE V TROJANOVICÍCH.

MEZI JEHO PŘÍBUZNÉ PATŘILI

AKADEMICKÝ MALÍŘ ANTONÍN

STRNADEL, SPISOVATEL

JOSEF STRNADEL ČI BOHUMÍR

ČETYNÁ. STAL SE UČITELEM.

PROTOŽE NESOUHLASIL

S PŘÍCHODEM OKUPAČNÍCH

VOJSK, BYLO MU ZAKÁZÁNO

PEDAGOGICKY PŮSOBIT NA

ÚZEMÍ NOVOJIČÍNSKÉHO

OKRESU. ZMĚNY PO ROCE

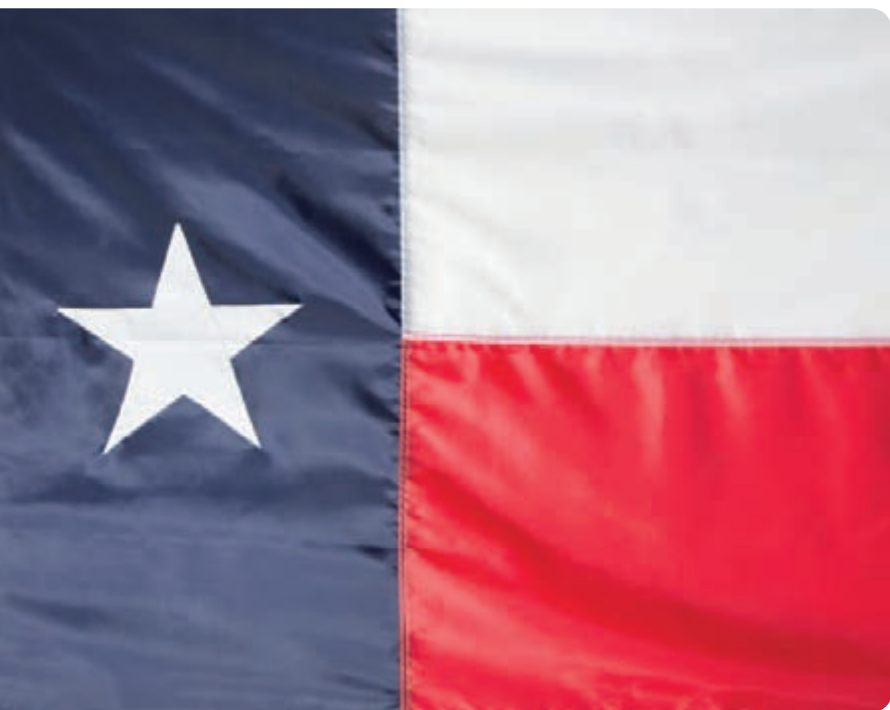
1989 HO PŘIVEDLY DO FUNKCE

STAROSTY TROJANOVIC.

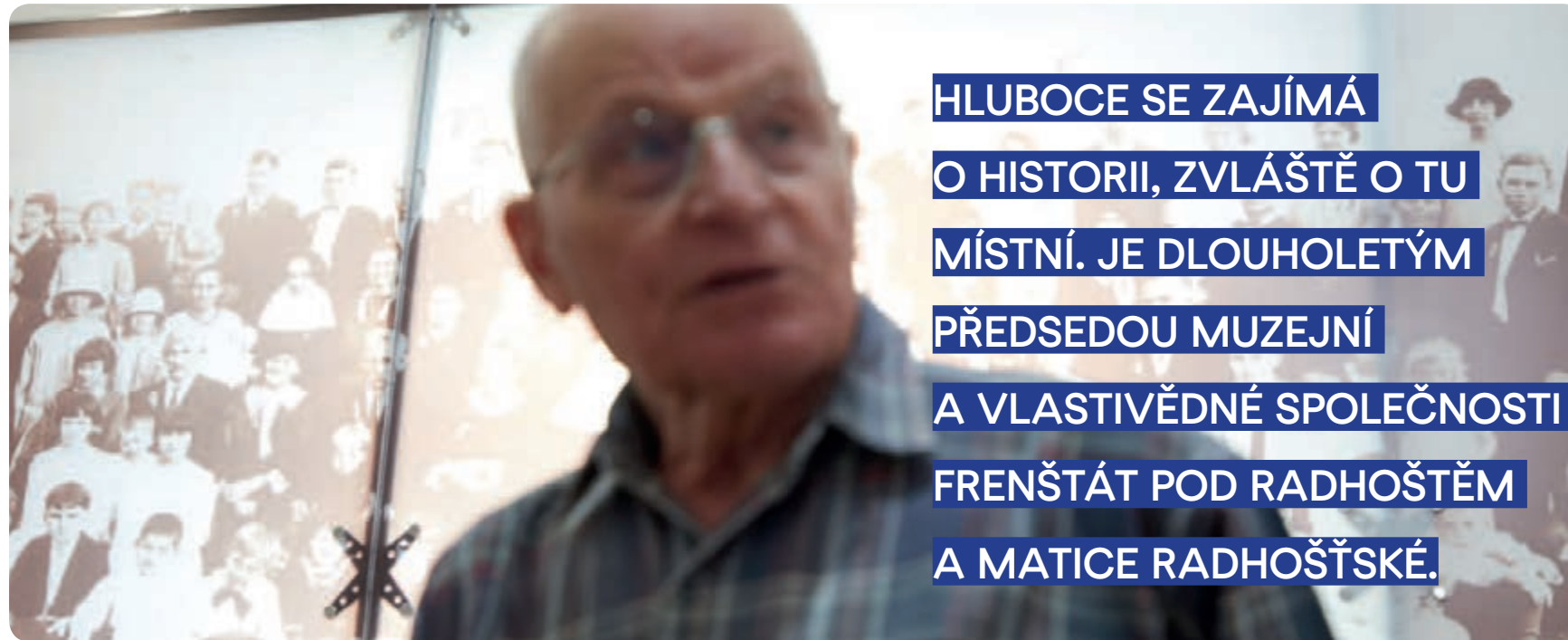
K jedinečnosti frenštátského muzea patří expozice Tam za mořem, věnovaná vystěhovalectví do Ameriky. Jste jeden z „duchovních otců“ tohoto projektu. Jak jste se k této problematice dostal?

Bohumír Četyna mi kdysi vyprávěl, že se z Trojanovic do Texasu vystěhovalo asi sto rodin. Když jsem se ho ptal, jestli se někde nachází nějaký jejich seznam, tak jen pokrčil rameny. Dále jsem se o Texasu dozvěděl od svého švagra, který tuto zemi navštívil v roce 1936. Dalším podnětem byla písemná vzpomínka vystěhovalců, konkrétně rodiny Adamčíkovy, kterou mi v sedmdesátých letech poskytl jejich zdejší příbuzný. To čtení mě velmi zaujalo. Popisovalo dobrodružnou cestu asi dvanáctiletého chlapce do Ameriky. Tohle všechno byly impulzy, které způsobily, že jsem se od roku 1970 začal vážně zabývat problematikou vystěhovalectví.

Jaké byly vaše badatelské kroky?

Nejprve jsem se soustředil na archivy. Nejbohatší byl v tomto směru archiv ve Frýdku-Místku, ve kterém se dochovalo velké množství žádostí o vystěhování. Navštívil jsem také arcibiskupský archiv v Olomouci a Moravský zemský archiv v Brně. A tam, kam se tenkrát zajet nedalo, třeba do Hamburku, do Brém nebo do Vídně, tam jsem napsal. Postupně se mi podařilo dát dohro-

mady seznam vystěhovalců a zrekonstruovat celou jejich anabázi od podání žádosti o vycestování až po samotný příjezd do Ameriky.

Podařilo se vám navázat kontakty s potomky vystěhovalců?

V roce 1980 založil v Texasu pan Albert J. Blaha Společnost českého dědictví (Czech Heritage Society). S ním jsem si potom začal dopisovat. Naše první korespondence byla v angličtině, ale vzpomínám, že na konci dopisu, který mi poslal, bylo napsáno: „Můžete psat ají česky.“

Nezůstalo však jen u psaní...

V roce 1987 pak přijel pan Blaha do Československa. Z jeho popudu jsem napsal knížku o vystěhovalcích z Trojanovic, ve které jsem shrnul celý svůj dosavadní výzkum. Sám se dostal do Ameriky těsně před převratem. Na základě pozvání paní Mae Kainer jsme se spolu s kameramanem ostravské televize Zdeňkem Úlehrou a s Jiřím Zátopkem z Frenštátu vydali na dvouměsíční pobyt za oceán. Bylo to v září 1989.

Na základě této cesty pak vznikl dokument Texaští Moravci...

Ano, a pak ještě jeden o Albínu Poláškoví a jeden o amiších. To jsou členové zvláštní křesťanské denominace, kteří žijí v uzavřených komunitách. Striktně odmítají používání moderní techniky a elektřiny. Ty jsme však

tenkrát natočili více méně tajně, protože amišové jsou sice přátelští, ale člověk nesmí vytáhnout fotoaparát. Celý dokument už byl hotový, zbývalo jen dodělat komentář. Najednou se však v ostravské televizi zčistajasna ztratil. Nevím jak. Zprvu mě to mrzelo, ale pak jsem si řekl, že byl pořízený proti jejich vůli a bez jejich vědomí. A tak v tom zmizení vidím něco jako zásah vyšší moci.

Kolikrát jste pak Ameriku navštívil?

V roce 1993 jsem navštívil Pensylvánii. To už jsem byl starostou. O tři roky později se pak konal v texaském Frydku křest mé knihy o vystěhovalcích. Vzal jsem tam tehdy s sebou i několik svých známých a několik místních podnikatelů. Společně jsme se poskládali a dali dohromady částku 5 000 dolarů. Tu jsme pak předali krajanům na podporu Spolku českého dědictví, na vydávání novin Hospodář a Našinec. Další cesty následovaly v letech 1997 a 2002. Naposledy jsem pak Ameriku navštívil v roce 2006. Tehdy jsme krajanům do texaského Hostyna přivezli zvon. Šlo o repliku zvonu z Trojanovic. To aby jim připomínal místo jejich pradávných kořenů.

Co na vás v Americe udělalo nejsilnější dojem?

Když jsme bydleli ve městě Elizabeth v New Persey, což je naproti New Yorku, ohromilo mě, jak denně vyplouvají lodě naložené odpadem, které město a jeho obyvatelé vyprodukují. Jsou to pyramidy odpadu, kolem kterých se line zápach na kilometry daleko. Prý ho vozí doprostřed

Atlantiku, kde ho vyhodí z paluby do moře.

Po stránce citové na mě nejvíce zapůsobilo, když jsem v texaském městečku Fayetteville stanul u hrobu Konstantina Chovance, vystěhovalce z Trojanovic. Narodil se roku 1820, v roce 1856 vycestoval do Ameriky a v roce 1890 tam zemřel. Kromě něj je tam pochován i kněz Josef Chromčík, který pocházel z Lichnova a byl prvním duchovním pastýřem zdejších moravských vystěhovalců. Nebo když jsem na frenštátském hřbitově (Frenstat v Texasu, pozn. autora) viděl hrob s nápisem: Anežka Hudec, narozená v Trojanovicích. To na mě udělalo větší dojem než třeba Niagarské vodopády.

Ač nejste profesí muzejník, přesto svou mnohostrannou činností významně přispíváte k tomu, aby se i v místní komunitě rozvíjel vztah ke zdejšímu kraji a jeho dějinám. Proč je podle vás důležité znát místo, ve kterém žijí?

Je to potřebné proto, abychom měli k danému místu vztah. A vztah k místu – podobně jako k člověku – můžete získat tím, co spolu prožijete, nebo tím, co se o něm dovíte. Osobní zážitky a zkušenosti jsou důležité, ale časově omezené. Když ale navíc znáte místní historii, co se tu odehrálo, co zdejší lidé prožívali, co dokázali, tak to vaši kapacitu rozšiřuje a prohlubuje.

ROZHOVOR VEDL MARTIN TRUBAČ

// TAJUPLNÉ KRAJINY PETRA HELBICHA

foto: Čížek

TAJUPLNÁ KRAJINA BESKYDSKÉHO PRALESA,
DÁVNO ZMIZELÁ ZÁKOUTÍ MĚST, DOMŮ A ULÍČEK,
TICHÁ ZÁTIŠÍ – TO VŠECHNO JSOU TÉMATA,
KTERÁ SE OBJEVUJÍ NA SNÍMCÍCH PETRA
HELBICHA, LÉKAŘE A FOTOGRAFA, ŽÁKA ČI SPÍŠE
UČEDNÍKA RUDOLFA JANDY A JOSEFA SUDKA.
AČ NAROZEN V PRAZE, SRDCEM SE CÍTÍ BÝT
FRENŠTÁTČANEM.

U příležitosti jeho životního jubilea uspořádalo Muzeum ve Frenštátě pod Radhoštěm výstavu fotografií. Vernisáží byl přítomen i autor, kterému jsme položili pár otázek.

Co vás přivedlo k fotografování?

K fotografování mne přivedla kniha Rudolfa Jandy Prales v Beskydech vydaná patrně v roce 1942, tedy uprostřed války. Na ní jsem si ověřil, že je možné fotografovat les i v černobílém provedení a že se pokusím se tomu sám věnovat. V té době jsem doktora Jandu neznal. S ním jsem se seznámil až těsně po válce, kdy mi svěřil i jím utajovanou lokalizaci pralesa Mionší poblíž Velkého Polomu. Ihned jsem se tam vypravil ještě bez fotografického aparátu.

Je známo, že jste byli velcí přátelé s Josefem Sudkem. Jaký byl jako fotograf a jako člověk?

Fotografa Sudka jsem poznal ve Frenštátě, patrně v roce 1948. Ihned mne zaujal svým životním postojem. Nadhledem nad světem zisku, svým životem člověka, který žasne nad krásou toho, co pozoruje, tedy především nad samou přírodou. Sudek byl spíše objevitel než výtvarník. On vytvářel tím, že poukazoval na zázraky, jimiž jsme obklopeni, tím, že nám je předkládal na svých snímcích, zbavené barevnosti, ale o to výraznější, snad pravdivější ve své podstatě.

Na vašich fotografiích převládají témata jako zátíší, lesní krajina, tichá a tajuplná zákoutí... Nelákala vás třeba dokumentární nebo portrétní fotografie?

Sudek mne přesvědčil o pravdivosti toho, co jsem do té doby jen tušil. To jest o kráse lesních zákoutí, míst lidmi opuštěných, o blaženém tichu pod korunami prastarých buků a jedlí. O tom všem jsem věděl od samého dětství, Sudek však jako by mne vzal za ruku a na ta místa mne dovedl. Věnoval mi též dva první fotoaparáty, ten jeden deskový, formátu 9 x 12 cm, ten druhý na rolfilm 6 x 10 cm. Jiná fotografie, ta portrétní, jakož i jiná živá tematika mne nelákala. Po této stránce byla má záliba daleko omezenější než ta Sudkova. Nezajímal jsem se též příliš o fotografickou techniku, pokud to nebylo vyloženo nutně. V tom ohledu jsem učitele Sudka zklamal.

Fotografoval jste též starý Frenštát. Jaký je váš vztah k tomuto městu?

S Frenštátem mne pojí rodiště mé maminky. Zde jsem prožíval velkou část svého dětství i mužného věku a téměř většinu času během světové války. Měli jsme zde pod radnicí domek, přestavěný na počátku války na vilu, kde trvale sídlila mamčinina sestra Marta se svým manželem. Odtud jsem se vydával na své první výpravy do beskydských lesů, na frenštátské Horečky, na Javorník. Všude jsem hledal les nedotčený, prales. Ten jsem však objevil až po válce. Starý Frenštát jsem tehdy nesměle fotografoval zprvu na kinofilm, později na aparát formátu 9 x 12 cm, jímž jsem však podrobně dokumentoval především interiéry naší vilky. Okruh mých procházek po Frenštátu byl omezený na okolí náměstí, Mlýnské ulice, i té naší uličky, Sladké řury. Většina těch motivů již zmizela, včetně té vilky, kterou pamatuje jediná bříza mezi panelovými domy, kdysi rostoucí na naší

zahradě. A na krásném frenštátském hřbitově je náš rodinný hrob, kde je uchystáno místo i pro mé ostatky.

Náš rod vymřel. Já, poslední jeho člen, se však cítím spíše Frenštátčanem nežli anonymním obyvatelem velkého města. Jsem v duchu doma pod horami, a když jdu lesem do Klánovic, jako bych se vydal k frenštátským Horečkám, usedl tam kdesi na lavičku a pohledem objímal frenštátskou kotlinu.

Nebylo vám někdy líto, že jste se fotografování nevěnoval na plný úvazek?

Nemrzí mne nic z toho, co jsem jakoby zameškal. Neměl jsem pro to dosti sil, a následkem toho ani zájem. Fotografická profesionalita by mne zbavila toho potěšení vracet se k fotografii jako ke dni vždy svátečnímu. Pak by to bylo jako s mým povoláním lékaře. To jsem sice vykonával, ale

z povinnosti, nikoliv z lásky. Necítil jsem se být k něčemu povolán, měl jsem vždy spíše pocit zálibení.

Ve svém věku překvapujete nevšední mentální i fyzickou vitalitou. Co vám pomáhá udržovat si tělesnou i duševní svěžest?

Dlouhověkost si nesu – prozatím – ve svých genech. Oba moji rodiče se dožili nebo přesáhli devadesát let svého věku. Nikdy jsem cíleně nesportoval, zato jsem si oblíbil dlouhé, i několikakilometrové procházky především lesní a horskou krajinou. Snažil jsem se zachovávat si přívětivou náladu, neřešit konflikty násilným způsobem, povahou jsem byl spíše submisivní. Do manželství jsem nevstoupil spíše z určité obavy nežli ze zásadního odporu. Přitom mám rád styk s přáteli, obdivuji se mateřskému citu, pokud se s ním setkám. Mám obzvláštní kladný vztah k pejskům a kočičkám,

i když žádné zvíře přímo nevlastním. A o samotě jsem se nikdy nenudil.

S frenštátským muzeem udržujete čilé kontakty. Jste členem zdejší muzejní a vlastivědné společnosti. Má smysl, že i v menších městech fungují podobné instituce?

Frenštátskému muzeu jsem předal svůj literární odkaz, mohu-li tak nazvat to, co jsem převážně jen pro sebe spisoval „do šuplíku“. Jsou to krátké úvahy i povídky. Rád bych tam umístil i své fotografie. Je tam již má rodinná kronika. Mrzí mne, že se nemohu účastnit schůzek frenštátské muzejní a vlastivědné společnosti. Stále však sleduji dění ve Frenštátě prostřednictvím Frenštátského zpravodaje. Vlastivědná společnost i muzeum ve Frenštátě mají zásadní význam pro kulturní dění. Právě v menších městech je to důležité, neboť to posiluje oprávněnou hrdost občanů na to nejcennější v obci, na její kulturní stránku.

// SVĚTCI V EXPOZICI FRENŠTÁTSKA

ANNA HRČKOVÁ

SBÍRKY

Frenštátsko se v názorovém pojetí náboženství v ničem neliší od ostatních regionů Moravy. Křesťanské přesvědčení a lidovou víru od sebe nelze oddělit a vzájemné prolínání bylo patrné i na počátku 20. století. V té době ještě začínal každodenní rytmus života modlitbou. Obsahovala prosbu o Boží ochranu sebe i celé rodiny a požehnání při práci. Prosebník se neobracel jen k Bohu, ale též k Panně Marii a dalším prostředníkům mezi Bohem a člověkem – ke svým patronům, světcům. Narodili se stejně jako lidé, prožívali starosti, radosti, byli hříšnými, ale nakonec vynikali vírou. Většinou sešli ze světa mučednickou smrtí, proto bývali vzýváni těmi, kteří se ocitli v podobné situaci. Každý vykonával své povolání, tak se stali i patrony profesí. Patrocinium světců zastřešuje každou životní i zdravotní situaci, též veškerou pracovní činnost.

V lidském životě není známá chvíle, která by neměla svého rádce nebo pomocníka. Obyvatelé Frenštátska si nechávali různými výtvarnými technikami zpodobňovat své ochránce a z apotropajních důvodů je umísťovali do štítů domů jako výklenkové plastiky nebo domovní znamení. Interiéry zdobily šturcy s voskovými či jinými

plastikami, „svaté obrázky“ a „požehnání“ nade dveřmi. Podmalby na skle měly své čestné místo ve „svatém koutě“. Vyobrazení světců najdeme na keramice, skle, textilích. Drobnou devoční grafiku v podobě obrázků z hojně navštěvovaných poutí si každý věřící opatroval ve svých modlitebních knížkách.

Náboženské názory a přesvědčení se výrazně promítaly do betlemářské tvorby. Do konce 19. století bylo Frenštátsko známo jako výrazné centrum malovaných papírových betlémů. Mnozí výtvarně nadaní tkalci si tímto způsobem vylepšovali svou finanční situaci. Vlivem změn životního stylu a pracovních podmínek zmíněné doby tato aktivita pomalu mizela a tematika Vánoc se začala více zobrazovat figurální dřevořezbou. Až do Hromnic tvořil betlém ústřední vánoční výzdobu každé domácnosti a koledníci byli zváni do světnice, aby se mu obdivovali.

Muzejní expozice má ukázat nejen výtvarnou bohatost odrážející duchovní a náboženské přesvědčení obyvatel Frenštátska, ale též nastínit obyčejové představy vážící se k nim a poukázat na regionální výtvarný vkus.

DEN ZAČÍNAL
MODLITBOU
A KAŽDÁ CHVÍLE
MĚLA SVÉHO
PATRONA ČI
PŘÍMLUVCE

Foto: sv. Sebestián, archiv MNJ

// FRANKOVO MĚSTO A HRAD ŠOSTÝN

MIROSLAV BITTER, ALEŠ KNÁPEK

FENOMÉN

OSTATKY HRADU ŠOSTÝNA DNES NEPROZRAZUJÍ JEHO NĚKDEJŠÍ VÝZNAM. BÝVAL VŠAK CENTREM PANSTVÍ, K NĚMUŽ NÁLEŽEL I FRENŠTÁT. KAMENY ZŘÍCENINY POSLOUŽILY V 19. STOLETÍ NA STAVBU HRNČÍRNY V KOPŘIVNICI.

Šostýn (německy Schauenstein, může se však vyskytovat v podobách: Schawenstein, Schornstein, Scheibstein, Schowenstayn) je zřícenina hradu u Kopřivnice v Moravskoslezském kraji. Pozůstatky hradu jsou chráněny jako kulturní památka. Zřícenina je od centra Kopřivnice vzdálena 1,5 km jihovýchodně ve výšce 442 m n. m. Kopec, na němž hrad stával, je z jihozápadní a západní strany velmi příkrý, ze strany severní a východní je již svah mírnější a přes val navazuje na plošinu s rybníkem. Na místě je k vidění odkrytý základ bergfritu, sklepní prostory paláce (částečně zrekonstruované), zbytky vstupních staveb i jiných budov, roztroušené zdivo a terénní úpravy ve skalách i v zemi. Prostory jsou volně přístupny veřejnosti.

Přesné datum vzniku hradu je nejisté, udává se rozmezí let 1280–1290. V té době patřila tato lokalita rodu z Hückeswagenu. Hrad sloužil svým účelům od konce 13. století do první poloviny 15. století. Nejstarší písemná zmínka se datuje k roku 1347, kdy byl hrad spolu s Hukvaldy ve vlastnictví olomouckého biskupa Jana VII. Volka, nemanželského syna Václava II.

Hrad vznikl na žádost příborského hraběte Jindřicha z Hückeswagenu. Krátce před rokem 1354 jej olomoucký biskup Jan Očko z Vlašimi daroval jako léno Alšíkovi z Fulštejna. O patnáct let později je majitelem již Vítek z Vikštejna (k roku 1382 i jeho bratři Václav a Bernard). Listinou z 14. března 1382 obnovuje Václav z Vikštejna výsady pro fojtství v Závěšicích. Po Bernardovi z Vikštejna dostal hrad jeho mladší bratr Závěš, ten se ale z důvodu nezletilosti nemohl panství ujmout, a proto přešlo do vlastnictví olomouckého biskupa Mikuláše z Rýzmburka.

V roce 1396 byl Šostýn, stejně jako Hukvaldy o sedm let dříve, dán Mikulášem do zástavy Jošтови z Volsberka, aby oba hrady bránil v době probíhající války mezi markrabskými bratry Joštem Moravským a Prokopem Lucemburským. V roce 1400 byl olomouckým biskupem Janem XI. zvaným Mráz předán jako zástava Zikmundu Lucemburskému, který jej ještě téhož roku dále zastavil oravskému kastelánu Jurkovi z Messenpeka a jeho ochranu svěřil hejtmanu Jakubovi Ščeněti z Bělin.

Okolo roku 1402 se po porážce markraběte Prokopa na hradě usazuje loupežnická skupina. Polský kronikář Jan Długosz uvádí ve svém spise z druhé poloviny 15. století, že polští šlechtici Jiří ze Slupče (Grot ze Slupcy) a Jan Rogala byli roku 1403 v Polsku pronásledováni, a proto uprchli na Moravu na hrad Schowsten, který již dříve znali jako sídlo bojové družiny Bernarda z Vikštejna. V okolí pak loupili a zajímali polské šlechtice, na což si

u markraběho Jošta stěžoval sám polský král Vladislav II. Jagello (1362–1434). Jelikož proti nim ale Jošt nijak nezačal, vyslal Vladislav Jagellonský k Šostýnu své vojáky, kteří hrad vypálili a oba šlechtice z hradu vyhnali. Zmínky o této akci lze najít například v knihách účtů města Krakova.

Roku 1405 Závěš z Vikštejna, nyní již zletilý, obnovil proces o navrácení Šostýna; vrácen mu však byl až o tři léta později biskupem Konrádem z Vechty. Šostýnu se Závěš ujal spolu se svým bratrem Václavem, jenž však někdy mezi roky 1408 a 1412 zemřel. Místo Václava přibral Závěš svého strýce Vaňka (či též Václava) z Lamberka a Březníka, ten mu Šostýn však někdy kolem roku 1413 přebral. V onom roce sice bylo mezi Závěšem a Vaňkem uzavřeno smírné narovnání a roku 1418 je Šostýn opět krátce přímým majetkem Závěše, byl pak ale nucen vydat jej jinému Vaňkovu synovci, Mikuláši Sokolu z Lamberka. O rok či dva později navíc Vaňkova družina Šostýn dobyla. Závěš si tak v letech 1418 a 1420 u manského soudu opakovaně stěžoval, že je mu majetek držen násilím. Biskupský soud určil Lamberkům, ať hrad Závěšovi vrátí; když ti toho nedbali, kolem roku 1420 biskupské vojsko Jana XII. Železného hrad Šostýn v aktuálním držení Mikuláše Sokola dobylo a pobořilo. Záhy po roce 1420 Závěš umírá bez soudního narovnání. Roku 1422 pak přikl soud správu celého „zboží frenštátského“ přímo biskupovi Janu XII. Železnému, dokud nebude vyneseno závěrečné rozhodnutí. Z toho, že označení „šostýnské zboží“ se tou dobou vytrácí, je patrný růst významu Frenštátu na úkor pustnouchého hradu.

Koncem roku 1426 přitáhli do kraje husité. Hukvaldy byly spolu se Šostýnem v onom roce či krátce před ním zastaveny Zikmundem Lucemburským knížeti Bolkovi Opolskému, jenž nejdříve stál na katolické straně, pak ale přešel na kališnickou, čímž si získal přídomek Heretik. Šostýnský hrad byl pravděpodobně definitivně opuštěn někdy během husitských válek, a ne až po nich, jak se dříve myslelo. Roku 1434 prodal hukvaldské i šostýnské panství Jan Tovačovský z Cimburka opět Mikuláši Sokolovi z Lamberka, který mezitím přešel na Zikmundovu stranu. Od roku 1437 či 1438 byl Šostýn načas přidružen k Hukvaldům, jejich vlastníkem se stal významný husitský hejtman Jan Čapek ze Sán. Po jeho smrti připadla obě panství jeho zeti Janu Talafůsovi z Ostrova. V roce 1465 se území stalo majetkem Jiřího z Poděbrad, který jej o rok později přenechal olomouckému biskupu Tasovi z Boskovic. Ten roku 1467 konstatoval, že hrad je zpustlý a nestojí za opravu.

// KRAJINA RADHOŠŤSKÝCH BESKYD

LUKÁŠ MACEČEK
MARKÉTA MÁCHOVÁ
RENATA SOBOTÍKOVÁ

FENOMÉN

PRVNÍ DOJMY Z KRAJINY,
PO KTERÉ SE POHYBUJEME,
VĚTŠINOU ZÍSKÁVÁME
POZOROVÁNÍM TVARŮ
ZEMSKÉHO POVRCHU.
KRAJINA FRENŠTÁTSKÉHO
REGIONU VDĚČÍ ZA PŮVAB
POLOZE NA ROZHRANÍ
MORAVSKOSLEZSKÝCH
BESKYD A PODBESKYDSKÉ
PAHORKATINY.

FENOMÉN

Podoba současné krajiny v okolí Frenštátu je výsledkem dlouhého geologického vývoje. Celá oblast se řadí k Vnějšímu Západním Karpatům, které jsou součástí mladých pásemných pohoří alpsko-karpatské soustavy vznikajících koncem druhohor a ve třetihorách z usazenin tehdejšího oceánu Tethys. Sedimentární horniny oblasti Frenštátska náleží k slezské jednotce, která je svým stratigrafickým rozsahem a plošným rozšířením největší příkrovovou strukturou Vnějších Západních Karpat. Nепřerušný průběh této jednotky je možné sledovat od Hornomoravského úvalu přes polské a ukrajinské Karpaty až do Rumunska. Na našem území zabírá téměř celé Moravskoslezské Beskydy a část Podbeskydské pahorkatiny. Výzdvih oblasti doprovázený zahlubováním vodních toků a s tím související modelací reliéfu v Moravskoslezských Beskydech a Podbeskydské pahorkatině pokračuje i během kvartéru.

RADHOŠŤSKÁ HORNATINA

Horská krajina je krajinou výrazněji členitou nacházející se ve větší nadmořské výšce. Radhoštská hornatina, která je součástí Moravskoslezských Beskyd, vytváří se svou působivou hradbou mohutných hřbetů nádhernou scénérií. Strmé severní svahy hřbetů Radhoštské hornatiny svažujících se do členité Podbeskydské pahorkatiny jsou rozděleny hlubokými údolními horských potoků a říček, které dotvářejí její silně členitý reliéf. Nejvyšším vrcholem je Smrk (1276 m n. m.), jehož masiv je hlubokým průlomovým údolím Čeladenky oddělen od masivu Radhošť–Kněhyně. Ten je na západě oddělen od Veřovických vrchů s nejvyšším bodem Velkého Javorníku hlubokým sedlem Pindula.

FENOMÉN BESKYDSKÉHO PSEUDOKRASU

Moravskoslezské Beskydy jsou známé přítomností podzemních geomorfologických tvarů. Jejich vznik je spojen s tektonickými procesy během třetihorního vývoje flyšových hornin, periglaciálních pochodů v průběhu pleistocénu a svahových pohybů. Pro vrcholové oblasti Radhoštské hornatiny je charakteristické hlubinné ploužení, které porušuje horninový masiv a rozvolňuje vrcholové polohy vysokých hřbetů. Vznikají rozsáhlé skalní sesuvy, na jejichž odlučné plochy jsou vázány rozsedlinové pseudokrasové jeskyně. Nejrozsáhlejší a nejznámější pseudokrasovou jeskyní je Cyrilka na Pustevnách. Svou délkou 552 metrů je nejdelší pseudokrasovou jeskyní na Moravě. Dalším známým útvarem je Kněhyňská jeskyně,

kteřá je se svou hloubkou 57,5 metrů nejhlubší propasťovitou puklinovou jeskyní tohoto typu v celých flyšových Karpatech. Geologický podklad tvoří mocné komplexy hornin godulského souvrství slezské jednotky. Ve střední části souvrství převažuje hrubě rytmický písčité flyš s převahou pískovců nad měkkými jílovci, které při vzniku rozsedlinových prostor působí jako kluzné plochy.

FRENŠTÁTSKÁ BRÁZDA

Severní část regionu zabírá vnitrohorská sníženina s mírně členitým reliéfem zvaná Frenštátská brázda, jež je součástí Podbeskydské pahorkatiny. Táhne se od Straníku a Hostašovic na západě přes Frenštát pod Radhoštěm až do údolí Morávky na východě. Nejvyšším bodem je Žár (630 m n. m.). Podloží tvoří křídové a paleogenní horniny slezské a v menší míře podslezské jednotky. V některých souvrstvích se můžeme setkat s výskyty tenkých, místy čočkovitých vložek pelosideritů. Je to celistvá sedimentární hornina tvořená z větší části sideritem (FeCO_3) s jílovou příměsí. Zpravidla obsahuje 10 až 25 % železa, v některých případech 30 % i více. Těžba pelosideritů za účelem získávání železných rud je v oblasti Podbeskydské pahorkatiny doložena již od 16. století. Zajímavý je výskyt vulkanických hornin, který je spjat s podmořskou vulkanickou činností v období spodní křídý. Vulkanity tvoří tělesa ložních žil, polštářových láv či pyroklastik. V hradištském a v menší míře ve lhoteckém souvrství jsou doloženy zajímavé nálezy amonitů.

Frenštátský region je obecně chudší na nerostné suroviny, což je podmíněno geologickou stavbou oblasti. Je zde však jedna výjimka. V podloží karpatských příkrovů v okolí Frenštátu pod Radhoštěm se nacházejí relativně značné zásoby černého uhlí a zemního plynu. Tyto sloje karbonského stáří náleží k hornoslezské pánvi, kde je uhlonosný karbon tvořen ostravským a karvinským souvrstvím.

KVĚTNATÉ BUČINY

V nižších horských polohách se dosud nacházejí fragmenty květnatých bučin. Hlavní dřevinou je buk lesní, který je doprovázen javorem klenem a vzácně jedlí bělokorou. Součástí bylinného patra jsou mezofilní druhy listnatých lesů, například samorostlík klasnatý, kyčelnice devítilistá a cibulkonosná, svízel vonný, kokerík přeslenitý, kostřava lesní, pitulník horský, violka lesní nebo vraní oko čtyřlísté. Z kapradin zde roste papratka samičí, kaprad' samec a bukovník kapradovitý.

foto: Jiří Kocián, hořec toltovité

RADHOŠŤSKÉ BESKYDY JSOU DOMOVEM MNOHA HORSKÝCH DRUHŮ ROSTLIN A ŽIVOČICHŮ. SOUČASNĚ ZDE MAJÍ TĚŽIŠTĚ VÝSKYTU KARPATSKÉ DRUHY, KTERÉ PŘESAHOJÍ NA BALKÁN. V OBLASTECH ČESKÉHO MASIVU SE TYTO DRUHY NEVYSKYTUJÍ.

foto: Markéta Máchová, interiér bučiny

foto: Jiří Kocián, modranka karpatská

foto: Jiří Kocián, oměj tuhý moravský

ACIDOFILNÍ BUČINY

Se stoupající nadmořskou výškou ubývá květnatých druhů a začínají přibývat druhy typické pro acidofilní bučiny a jedliny. Bylinné patro je chudé, převládá třtina rákosovitá doplněná dalšími lesními acidofyty, například metličkou křivolakou, šťavelem kyselým, bikou bělavou pravou, brusnicí borůvkou a ve vyšších polohách bikou lesní. Z nápadněji kvetoucích bylin se objevují starček Fuchsův, pstroček dvoulistý nebo věsenka nachová. Dekorativně působí kapradiny – kaprad' rozložená a bukovinec osladičovitý.

SUŤOVÉ LESY

Hluboce zaříznuté erozní rýhy potoků a jejich prudké svahy osidlují vlhké suťové a roklinové lesy. Bylinné patro je poměrně pestré. Roste zde zákonem chráněná měsíčnice vytrvalá, bažanka vytrvalá nebo udatna lesní. Typické je zastoupení nitrofilních druhů, například kakostu smrdutého, kopřivy dvoudomé, a druhů náročných na vlhkost – hluchavky skvrnité a ptačince hajního. Na jaře se objevuje zákonem chráněná sněženka podsněžník, žlutě kvetoucí sasanka pryskyřníkovitá nebo růžové a bílé dymnivky duté.

HORSKÉ KLENOVÉ BUČINY

Na prudkých konkávních svazích vyšších nadmořských poloh jsou vyvinuta společenstva inklinující k horským klenovým bučinám. Ve stromovém patře převládá javor klen s příměsí buku a smrku. Ve floristicky bohatém podrostu kromě mezofilních lesních druhů vynikají druhy vysokobylinných niv a horských prameništ. Ze známějších uvedme žlutě kvetoucí kamzičnick rakouský, vzácný je mléčivec alpský. V létě nakvétá silně ohrožený a ve stejné kategorii zákonem chráněný karpatský endemit oměj tuhá moravský a ohrožený, v této kategorii zákonem chráněný oměj pestrý. Oba jsou prudce jedovaté.

HORSKÉ PAPRATKOVÉ SMRČINY

Nejvyšší partie severních podvrcholových svahů porůstají papratkové smrčiny. Z dřevin převládá smrk ztepilý s vtroušeným jeřábem ptačím a ojedinělým bukem lesním. V bylinném patře nepřehlédneme mohutnou kapradinu papratku horskou, která tvoří rozsáhlé porosty, kýchavici bílou Lobelovu a modře kvetoucí zákonem chráněný hořec tolitovitý. K typickým zástupcům horských smrčin patří čípek objímavý a sedmikvítek evropský, jenž se stal ústředním motivem znaku Pohorské jednoty Radhošť, prvního českého turistického spolku tehdejších zemí Ra-

kousko-Uherska. Byl založen 14. září 1884 a zasloužil se o vznik útulen na Pustevnách, vybudování Knížecí cesty, rozhleden a instalaci sousoší Cyrila a Metoděje a sochy Radegasta od frenštátského rodáka žijícího v USA Albina Poláška.

HORSKÉ TRÁVNÍKY

Bezlesé partie hřebene jsou pokryty druhově chudou vegetací podhorských a horských smilkových trávníků s dominantní smilkou tuhou doplněnou dalšími druhy trav, například tomkou vonnou, třeslicí prostřední, trojzubcem poléhavým a kostřavou červenou. Z dvouděložných druhů zaujmou svými květy chlupáček oranžový, hvozdík kropenatý, mateřídouška vejčitá, modře kvetoucí violka psí a vítod obecný nebo žlutá mochna nátržník.

JEDINEČNÍ A VZÁCNÍ

V Beskydské krajině převažují lesy spoluutvářené dlouhodobou lidskou činností, především pastevectvím. V krajině se silně členitým reliéfem se střídají rozsáhlé komplexy lesů s pastvinami, loukami, remízky a zástavbou. Beskydy jsou okrajovým pohořím Západních Karpat. Kromě zástupců fauny běžných pro území naší republiky se vyskytují druhy vzácnější, typické pro Karpaty. Tvoří málopočetné populace, které jsou vázány na zbytky přirozených ekosystémů. Jsou tak ve svém výskytu izolované a zranitelné.

MAJÍ RÁDI MRTVÉ DŘEVO

Významnou skupinou jsou brouci žijící v tlejícím dřevě a pod kůrou mrtvých stromů. Vysoká četnost jedle bělokoré a množství dostupné odumřelé dřevní hmoty zajišťuje specifické životní podmínky pro druhy brouků, které téměř na celém území České republiky vyhynuly. Roháček jedlový je kriticky ohrožený zvláště chráněný druh, žijící v jedlobukových lesích s bezzásahovým režimem. Na většině území České republiky je velmi vzácný. V CHKO Beskydy dosud můžeme roháčky jedlové potkat na mnoha místech, příležitostně i v hospodářských porostech. Hojným druhem, ale výskytem omezeným pouze na východ České republiky, je střevlík hrboletý. Naturový horský druh patří k největším střevlíkům. Má velmi vyhraněné nároky na prostředí. Žije v mrtvém dřevě v blízkosti horských bystřin a prameništ a potravu vyhledává pouze ve vodě.

MODRÝ SLIMÁK

Důležitou skupinou, která svým výskytem přímo ukazuje na kvalitu prostředí, je malakofauna. Velké množství vyhraněných druhů vymizelo s nárůstem civilizačního tlaku. Modranka karpatská je na našem území vzácnějším druhem, v Beskydech ovšem dosud hojným. Vyhledává vlhké prostředí listnatých a smíšených lesů. Mimo svůj areál v pohoří karpatského oblouku byla pozorována i v Jeseníkách a Oderských vrších. V Čechách jsou její nálezy sporadické, mnohdy nepotvrzené.

OHROŽENÍ PTÁCI

Velké rozpětí nadmořských výšek a různorodost biotopů Beskyd nabízí vhodná životní prostředí pro velké množství druhů ptáků. Nejvíce ohroženým je věnována zvýšená ochrana vyhlášením ptačích oblastí evropské sítě chráněných území NATURA 2000. K přísně střeženým patří tetřev hlušec, jeřábek lesní a puštík bělavý. Dokonce mají jednu horu jen pro sebe. Vrcholová část Kněhyně byla v roce 1989 vyhlášena jako národní přírodní rezervace Kněhyně – Čertův mlýn. Turisté se zde mohli pohybovat pouze po naučné stezce. Od roku 2007 je celá tato oblast pro turisty zcela uzavřena.

VELKÉ ŠELMY V BESKYDECH

Na přelomu 19. a 20. století byly populace rysa, vlka a medvěda v pohraničních horách zcela vyhubeny, z ostatních oblastí vymizeli tito živočichové již o dvě století dříve. Stejně tak tomu bylo i v jiných částech Evropy. Pro pastevce a jejich stáda byli postrachem, pro myslivce ceněnou loveckou trofejí. Za jejich ulovení se vyplácelo zástřelné a dobře placená byla také kožešina. V posledních desetiletích se velké šelmy do beskydské krajiny pozvolna vrací.

foto: Miroslav Kardačinský, rys ostrovid

//AMERIKA

ALENA FIGAROVÁ FENOMÉN

Z BESKYD AŽ NA KONEC SVĚTA

TKALCOVSTVÍ PATŘILO V MINULOSTI NA
FRENŠTÁTSKU K VÝNOSNÉMU ŘEMESLU.
EKONOMICKÉ A SPOLEČENSKÉ
ZMĚNY, KTERÉ S SEBOU PŘINESLO
19. STOLETÍ, VŠAK VŠECHNO ZMĚNILY.
ŘADA TKALCŮ SE OCITLA BEZ PRÁCE A PRO
MNOHÉ Z NICH EXISTOVALO JENOM JEDNO
VÝCHODISKO: EMIGRACE DO AMERIKY.

„Tkadlec tká, by mohl žít – polo hladov, polo syt.“
Těmito slovy výstižně charakterizoval osud frenštát-
ských tkalců básník Josef Kalus. Dobře věděl, o čem
píše. Pocházel z tkalcovské rodiny a sám se nějaký
čas tkalcovstvím živil.

Tkalcovské řemeslo mělo ve zdejší kraji hluboké
kořeny sahající až do 16. století. Písemně byl tkal-
covský cech ve Frenštátě pod Radhoštěm doložen
již v roce 1598. Z cechovních artikulí se dovídáme, že
místní tkalci vlastnili máry, korouhev a postavníky
a měli svého patrona, svatého Severina, i svůj vlastní
znak. Tvořily ho tři tkalcovské člunky složené do tvaru
rovnoramenného trojúhelníku.

Svého největšího rozkvětu dosáhlo tkalcovské ře-
meslo v 18. století. Tehdy se tkalcovstvím živilo téměř
dvě třetiny obyvatel Frenštátu. Svě výrobky vyváželi
do okolních moravských měst, ale i do Polska a do
Uher. S nástupem strokové výroby v první polovině
19. století se však situace změnila. Tkalci nebyli
schopni konkurovat novým technologiím a jejich
práce se brzy stala bojem o holé přežití. Tovární vý-
roba přinesla katastrofální nezaměstnanost. K tomu
se přidal hladomor a v roce 1848 tyfová a o osmnáct
let později cholera epidemie. Značná část lidí se
proto rozhodla opustit zdejší kraj a vydala se hledat
štěstí jinde.

V té době se ve zdejší kraji (ale nejen tu) začali
objevovat agenti, kteří lákali místní k odchodu do
Ameriky. František Špaček, pozdější vystěhovalce
z nedalekých Borovic, vzpomíná, jak jeho vesnici
navštívil jistý Josef Walla a vyprávěl o Americe, „co
viděl a co zkusil za svého pobytu v Texasu“. Několik ro-
din se rozhodlo, že odjedou s ním. Přestože rakouské
úřady proti agitační činnosti všemožně vystupovaly,
nedokázaly zabránit, aby v letech 1853–1912 opustilo
zdejší kraj na 1 500 lidí. Drtivá většina z nich smě-
řovala do Spojených států, konkrétně do Texasu.

Detaily tohoto zajímavého a dosud trochu opomí-
jeného fenoménu přibližuje stálá expozice frenštát-
ského muzea nazvaná Tam za mořem. Tematicky roz-
dělená na tři části umožňuje udělat si představu, co
obnášela příprava, jak probíhala vlastní cesta i jaké
byly další osudy vystěhovalců v Americe.

Mezi vystavenými dokumenty najdeme žádosti o udě-
lení cestovních dokladů i potvrzení o bezúhonnosti.
Ta byla k získání pasu nezbytně nutná, podobně jako
osvědčení o vyrovnání dluhů a daňových povinností,
u mužů pak i splnění vojenské služby. Zkoumáme-li
sociální prostředí, ze kterého vystěhovalci pocházeli,
jednalo se především o chudší a často i méně vzdě-
lanější vrstvy obyvatel. To vyvolává otázku, kde do-
tyční získali finanční prostředky na cestu? Navzdory
chudobě se povětšinou jednalo o majitele domků
a políček. Jejich prodejem získali potřebnou hotovost.
V pozdějších dobách přispívali na cestu i příbuzní,
kteří se už v Americe uchytili.

Po vyřízení všech formalit nastoupili vystěhovalci
cestu do Ameriky. Výchozími přístavy pro ně byly
Brémy nebo Hamburk. Sem směřovali jednotlivě
i ve skupinách. Velmi často přitom využívali služeb
cestovních agentur, které už v té době rozpoznaly
v masové emigraci lákavý byznys. Za úplaty zajiš-
ťovaly vystěhovalcům ubytování i lodní lístky. Mezi
těmi, kdo se takto vydali na cestu, byl i František
Špaček. „Otec mě doprovodil na nádraží do Hranic,
kde jsem vsedl na vlak a ujížděl přes Olomouc, Prahu,
Leipzig do Brém.“ Bylo mu neuvěřitelných třináct let!

K nejkritičtějšímu úsekům cesty patřila samotná
plavba za oceán. Zvláště v počátcích, kdy probíhala
neregulovaně a v leččems připomínala dnešní cesty
v přeplněných člunech přes Středozemní moře. Vy-
stěhovalci se tísnili v nehygienických podmínkách.
Trpěli nedostatkem kvalitního jídla a pitné vody. Fran-
tišek Špaček ve svých vzpomínkách uvedl: „Donesli
polévku s rýží, byla strakatá. Povídám si: to jsou nej-

spíš sušené trnky. Kousl jsem do jedné a zjistil jsem,
že v míse místo trnek plavou švábi. Maso, které jsme
dostávali, nebylo možné jíst pro sůl a zápach. Vody
bylo málo a ta byla smradlavá.“ Za takových pod-
mínek se mezi pasažéry velmi často šířily nemoci.
Není divu, že z první větší skupiny moravských vy-
stěhovalců, která se vydala do Ameriky v roce 1856,
jich 50 % plavbu lodí nepřežilo.

K cestovním obtížím patřily i bouře, které pro vystě-
hovalce z vnitrozemí představovaly dosud neznámou
zkušenost. Jak na ně reagovali, zachytil ve vzpomínce
tehdy třináctiletý Špaček: „Vlny si s naší lodičkou po-
hrávaly jako se skořápkou. Jedni se modlili, jiní nařikali
– v podpalubí nebylo slyšet vlastního slova. Lehl jsem
si a hlavu zabořil do peřiny – ať se děje, co chce!“

Ani na americkém kontinentu to však nebylo bez
problémů. Většina vystěhovalců z Frenštátska smě-
řovala do Texasu, který se krátce předtím stal sou-
částí Unie a měl velký zájem o nové přistěhovalce.
Povětšinou se však jednalo o „necivilizované“ kraje,
které teprve čekaly na své kolonisty. Jiný emigrant,
Augustin Hajdušek, popisuje své první zážitky
z nového domova: „Promokli jsme a neměli žádného
přístřeší mimo dubů. Na několik mil v okolí nebylo
žádného osadníka. To bylo pláče a nařikání, že zde mu-
síme zahynout. Rozdělán byl velký oheň a přichystána
večeře. V noci se málo spalo, neb byla zima a pršelo.
Druhý den se vyjasnilo a každý, kdo byl schopen ně-
jaké práce, musel dělat.“ Do večera byl postaven na
pozemku primitivní srub, ve kterém dalšího půl roku
rodina žila.

Osudy těchto „gründerů“ nebyly nijak snadné. Přesto
se však mnohým podařilo v novém prostředí uchytil.
Většinou se pak věnovali farmaření. Pěstovali bavlnu
a kukuřici, popřípadě chovali longhorny, speciální
texaský dlouhorožý dobytek.

Tito stateční obyvatelé beskydských hor, které
z domova vyhnaly bída a nedostatek pracovních pří-
ležitostí, tak dali na druhé straně Atlantského oceánu
vzniknout osadám s názvy Frenstat, Frydek či Dubina
a také novým pokolením Parmů, Kalusů, Bartošů, Foj-
tíků, Křenků či Polášků. Tato příjmení, pravda, dnes
již v amerikanizované podobě, se objevují u řady ná-
vštěvníků z Texasu, kteří do zdejšího muzea přijíždějí.

// STAVITELÉ PUSTEVEN

MARTIN TRUBAČ FOCUS

NACHÁZÍME SE NA PUSTEVNÁCH.
NAD HLAVOU MODRÉ NEBE
A PŘED SEBOU BAREVNÉ FASÁDY
MAMĚNKY A LIBUŠÍNA. OBĚ
STAVBY NAVRHL ARCHITEKT
DUŠAN JURKOVIČ NA PODNĚT
MÍSTNÍHO TURISTICKÉHO SPOLKU
POHORSKÁ JEDNOTA RADHOŠŤ –
SPOLKU, KTERÝ STÁL U KOLÉBKY
ZDEJŠÍ TURISTIKY.

Edvard Parma

Za jeho počátky se však musíme vydat dolů do Frenštátu. Na tamním náměstí se nachází dům č. p. 4. Na jeho průčelí najdeme malovaný znak s emblémem Pohorské jednoty Radhošť – sedmikvítkem evropským – uprostřed. V tomto domě žil advokát, frenštátský starosta a několikrát i poslanec zemského sněmu Edvard Parma. Jeho přispěním vznikla ve Frenštátě první mateřská škola či sociálně-charitativní spolek podporující žáky z chudých rodin. Nejvýznamněji se však do historie zapsal tím, že stanul u zrodu nejstaršího českého turistického spolku Pohorská jednota Radhošť.

Na nápad vytvořit v Beskydách centrum české turistiky přišel společně se svým přítelem lékárníkem Štěpánem Ježíškem, rovněž frenštátským rodákem, během vysokoškolských studií. „Ve Vídni mi Štěpán vyprávěl o svých výletech do Krkonoš, já zase o svých túrách v Alpách. Tu maně přišla řeč o našem rodišti a jeho překrásném okolí,“ vzpomínal po letech Edvard Parma. „Usnuli jsme se, že kdybychom se dostali na delší dobu do našeho rodiště, zasadíme se o to zde český turistický spolek vybudovati.“ Slovo dalo slovo a skutečně se tak 14. září 1884 stalo.

Nápad se setkal s ohlasem. Během tří měsíců získal spolek přes dvě stě členů a záhy se začaly zakládat jeho odbory i v jiných městech na Moravě. Ne všichni však sdíleli toto nadšení. Zvláště správa hukvaldského panství se k celému projektu stavěla rezervovaně. Turistiku

považovala za módní výstřelek, který by mohl ohrozit její ekonomické zájmy ve zdejších lesích.

Svou pozornost proto Pohorská jednota nejprve zaměřila do bezprostřední blízkosti Frenštátu, na Horečky. V letech 1885–1886 tu vybudovala turistické chodníky a dvě vyhlídky. Díky dobré propagaci se spolek dostával do povědomí stále širší veřejnosti. Přitom nelze pomínout jeho vlastenecké úsilí, s jakým se stavěl proti pronikání německého živlu do zdejších hor. Pravda, některé počiny dnes působí docela úsměvně. Jako například návrh Štěpána Ježíška, který prosazoval zavést proti heslu německých turistů „Mit Herz und Hand fürs Alpenland“ vlastenecké „Srdcem i hnáty za naše Karpaty“. Aby však mohla účinně konkurovat, potřebovala Pohorská jednota získat nějaké turisticky atraktivní místo. Tím místem se staly Pustevny.

Věci se pohnuly, až když byl v roce 1886 předsedou spolku zvolen Edvard Parma. Jeho přičiněním se Pohorské jednotě podařilo získat od Apoleny Malinové pozemek na Pustevnách. Na detaily obchodní transakce vzpomínal Parma po letech: „Když konečně bylo vše dojednáno, vykulili jsme zpod keře čtvrtku piva, vytasili se mázem slivovice a prezentovali milé Malince několik viržinek, na nichž si dle našich informací libovala. Když se Malinová slušně pohostila, zaplakala hořce, že nám území prodala.“ Trvalo však dalších pět let, než Pohorská jednota shromáždila dostatek finančních prostředků a mohla na Pustevnách postavit první útulnu. Šlo o provizorní dřevěnou stavbu podle návrhu místního architekta Jana Parmy. Byla zbudována za rekordní dva a půl měsíce.

Zhruba ve stejné době vznikla v okolí Pusteven i vyhlídková místa. V roce 1893 byla zbudována rozhledna Cyrilka a o čtyři roky později severozápadně od Pusteven její dvojče Metodějka. Tu ale museli záhy z bezpečnostních důvodů demontovat, protože v příliš svažitém terénu hrozilo její zhroutení.

Zájem turistů o zdejší kraj rostl a s ním se rozšiřoval i areál Pusteven o další stavby. V srpnu 1894 byla otevřena druhá, tentokrát již kamenná útulna „Šumná“. Podle návrhu Alfréda Parmy ji postavili italsí dělníci. Útulna měla kapacitu 14 lůžek v 7 pokojích.

EDUKAČNÍ AKTIVITY

(NEJEN) PRO ŠKOLY

MARTIN TRUBAČ

Edukační aktivity Muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm

Moderní muzeum se dnes neomezuje pouze na „klasickou“ prezentaci, ať už v rámci stálých expozic či dočasných výstav, ale stále více hledá i cesty aktivní edukace. Prostřednictvím edukačních programů cílí na konkrétního návštěvníka (či lépe účastníka), snaží se ho vtáhnout nejen podáním informace, ale především zprostředkováním celostního zážitku. Nejinak je tomu v Muzeu ve Frenštátě pod Radhoštěm, kde se o to snažíme už víc než deset let.

Náš hlavní zájem je zaměřen především na mladou generaci. Na našich webových stránkách najdete na dvě desítky programů, které v současné době nabízíme školním kolektivům. Jsou rozděleny podle věku účastníků a typu škol (pro žáky mateřských, prvního a druhého stupně základních a středních škol). Jedná se o programy, které se snaží přiblížit nejen místní historii, ale i zdejší přírodu či seznámit se zajímavými osobnostmi regionu.

JDE NÁM O TO, ABY ÚČASTNÍCI EDUKAČNÍCH PROGRAMŮ ZÍSKÁVALI NEJEN INFORMACE, ALE ABY ROZVÍJELI I SVOU SCHOPNOST VNÍMAT, PROŽÍVAT A VŠÍMAT SI DETAILU. PŘEDEVŠÍM SE VŠAK SNAŽÍME U MLADÝCH POSILOVAT Kladný VZTAH K MÍSTNÍMU KULTURNÍMU A PŘÍRODNÍMU BOHATSTVÍ.

Většina z nich je spojena s některou ze stálých expozic (například program Tam za mořem, věnovaný vystěhovalectví do Ameriky, programy o nejstarší historii Frenštátu jsou provázány s expozicemi Paměť města a Jitřenka východu atd.). Řadu programů, jako např. Frenštát a Velká válka nebo Frenštát ve stínu hákového kříže, jsme schopni realizovat nejen v prostorách muzea, ale po předchozí domluvě i přímo na půdě školy.

Muzeum také nabízí programy přibližující významné osobnosti regionu (např. program Rodák, který uspěl v Americe, věnovaný Albínu Poláškoví, Ej, nakreslí mi zbojníka, věnovaný Antonínu Strnadlovi, Oběť dvou totalitních režimů, věnovaný Záviši Kalandrovi, či Olympijský vítěz z beskydských hor, věnovaný Jiřímu Raškovi).

Sezónně muzeum připravuje pro školy velikonoční a vánoční programy, které přibližují místní zvyky a tradice spojené s příslušným obdobím. Tyto programy jsou každoročně obměňovány a modifikovány. Přibližují tak dané téma vždy pod jiným úhlem (např. program Půjdem spolu do Betléma je zaměřen na betlemářskou činnost, program Tichá noc, tajemná noc přibližuje lidové pranostiky a magické praktiky spojené s vánočním obdobím), aby bylo pro žáky stále zajímavé a nové.

Mimo to také nabízíme doprovodné programy k vybraným dočasným výstavám. Ty bývají časově omezeny a vázány na termín konání příslušné výstavy.

Kromě edukačních programů pro školní mládež organizuje naše muzeum také programy pro dospělé. K nim patří dlouhodobý projekt Čtvrtečníci, který je určen primárně pro seniory (ale nejen výlučně pro ně). Jde o přednášky na nejrozličnější témata, které se konají jednou za měsíc od ledna do května

a od září do listopadu. Část těchto přednášek je garantována interními pracovníky frenštátského muzea, ostatní jsou zajištěny externími odborníky a hosty.

Pravidelně navštěvujeme seniory z Domova Horstenzie, pro které chystáme besedy a přednášky především z oblasti lokální historie.

Výčet edukační činnosti by nebyl kompletní, kdybychom opomenuli programy zaměřené spíše na rozvoj kreativity účastníků. Jsou to především akce Pololetí v muzeu a prázdninové dílny. Cílí primárně na děti a mládež, ale stalo se již zvykem, že se jich aktivně účastní i ostatní členové rodiny. Podobně mezigenerační rozměr mívá dnes již tradiční akce Silvestr v muzeu. Je koncipována formou komentované prohlídky, během níž účastníci plní různé úkoly.

MUZEJNĚ ANIMAČNÍ PROGRAMY

Od kolébky do školy

Program přibližuje život nejmenších od narození až po vstup do školy. Žáci zjistí, jaké byly povinnosti i zábavy jejich vrstevníků v minulosti a jak vypadal jejich všední i sváteční život. Seznámí se s lidovými zvyky, říkadly a písněmi spjatými s dětstvím.

Jak krtek ke kalhotám přišel

Prostřednictvím zvířecích postaviček ze známé pohádky se žáci seznámí s technologií tkalcovství a barvířství. Na závěr programu si vytvoří svůj vlastní „barvotisk“.

Cílová skupina: žáci MŠ a 1. stupně ZŠ

Muzeum je když...

Během vzdělávací jednotky se žáci seznámí se stručnou historií sběratelství a muzejnictví. Prakticky se naučí rozlišovat mezi jednotlivými pamětovými institucemi (muzeum, knihovna, archiv, galerie) i typy muzeí (technické, národopisné, regionální). Obeznámí se s koncepcí i posláním Muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm.

Cílová skupina: žáci ZŠ a SŠ

Program pro mateřské školy

Vítejte v ptačí říši

Kdo bydlí v lese? Kdo žije u vody? Koho najdeš na poli? Kdo bydlí za humny?

Cyklus edukačních programů pro žáky MŠ a 1. stupně ZŠ. Společně s medvídkem Míšou a jeho kamarády se žáci seznámí s významnými představiteli beskydské zvěří. Součástí programů jsou výtvarné aktivity a prohlídka expozice Doteky přírody.

Cílová skupina: žáci MŠ a 1. stupně ZŠ

Program pro střední školy

Jak krtek ke kalhotám přišel

Vítejte v ptačí říši

Žáci se interaktivní formou seznámí s charakteristickými znaky ptáků. Prostřednictvím dermoplastických preparátů blíže poznají sedm významných ptačích řádů žijících ve zdejším regionu (dravci, sovy, hrabaví, vrubozobí, šplhavci, pěvci atd.), jejich způsob života a chování.

Jak se dělá Radegast

Interaktivní program v podkroví muzea, během kterého se žáci seznámí se životem a tvorbou Albína Poláška a sami si vyrobí masku Radegasta.

Cílová skupina: žáci MŠ a 1. stupně ZŠ

Ej, nakresli mi zbojníka!

Interaktivní program v podkroví muzea, během kterého se žáci seznámí se životem a tvorbou Antonína Strnadla a sami si mohou nakreslit obrázek inspirování Strnadlovým dílem. Výtvarné pomůcky pro tento program zajišťuje Muzeum ve Frenštátě pod Radhoštěm.

Cílová skupina: žáci MŠ a 1. stupně ZŠ

Tam za mořem je Amerika

Co vedlo obyvatele severovýchodní Moravy k početné emigraci do Ameriky? Jak probíhala cesta za oceán? Co čekalo vystěhovalce v nové vlasti? Žáci se interaktivní formou prostřednictvím práce s dobovými záznamy a exponáty seznámí s problematikou vystěhovalectví do USA v 2. polovině 19. století.

Terezínské ghetto

V programu se žáci interaktivní formou seznámí s historií terezínského ghetta a životem v něm. Spojeno s ukázkami z tvorby vězněných židovských dětí.

Cílová skupina: žáci 2. stupně ZŠ a SŠ

// ALBÍN POLÁŠEK

MARTIN TRUBAČ VARIA

Jeho sochy najdete v Chicagu i na Floridě. Původní socha prezidenta Woodrowa Wilsona, která zdobila hlavní nádraží v Praze, byla rovněž jeho dílem. Ve svém rodišti, ve Frenštátě pod Radhoštěm, zanechal několik svých děl. Patrně nejpopulárnější z nich je socha pohanského boha Radegasta, která byla instalována při cestě z Pusteven na Radhošť. Řeč je o díle sochaře Albína Poláška.

Polášek se narodil ve Frenštátě pod Radhoštěm roku 1879. Po absolvování měšťanské školy se vyučil ve Vídni řezbářem, ale řemeslo ho příliš nebavilo. Jeho talent a fantazie toužily po mnohem větším tvůrčím prostoru. Hledaje své životního uplatnění, vydal se ve svých dvaa-dvaceti letech do Ameriky. Zprvu tam působil jako řezbář, později však byl přijat na akademii krásných umění ve Filadelfii.

Tam konečně mohl Polášek rozvinout svůj talent. Sochařská studia završil tříletým pobytem v Římě. Po návratu z Evropy krátce působil v New Yorku, později se stal profesorem na akademii umění v Chicagu. Závěr svého života prožil na Floridě ve Winter Parku. Jeho dům s přilehlou zahradou dnes slouží jako umělcovo muzeum i galerie.

Během svého života několikrát navštívil své rodiště a zanechal tu řadu uměleckých děl. Kromě již zmíněného Radegasta je to například bronzová socha Odvěký zápas, která stojí před budovou frenštátského muzea.

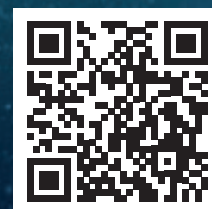
Svět zaniklé rukodělné výroby

Muzeum v Příboře bylo založeno v roce 1912, a tak letos slaví úctyhodných 110 let. Jeho základem se stala celá řada exponátů shromážděných na Krajinskou výstavu, která se konala v roce 1911. V roce 1964 došlo ke sloučení příborského muzea s Vlastivědným ústavem v Novém Jičíně (od roku 1979 Okresní vlastivědné muzeum, od roku 2003 Muzeum Novojičínska, příspěvková organizace).

Příborské muzeum v sobě od svého založení nese tradici výrazného řemeslného, kulturního a duchovního centra, kterým město Příbor v rámci severovýchodní Moravy po staletí bylo. Vždy reflektovalo aktuální společenské potřeby. Ať už to byly silné národní ideály stojící na počátku muzea a směřující ke vzniku samostatného Československa po první světové válce, nebo průkopnické zřízení pamětní síně příborského rodáka a zakladatele moderní psychoanalýzy Sigmunda Freuda v roce 1969. A stejně je tomu i v současné době, kdy se muzeum v roce 2020 transformovalo v Centrum tradičních technologií (CETRAT Příbor), které má ve svém poslání v nadregionálním přesahu upozornit na historické přístupy člověka k přírodním materiálům a jejich zdánlivě primitivní zpracování.

CETRAT si při svém vzniku vytkl těžký úkol – navázat na původní kulturotvorné poslání Krajinského muzea a přitom se vydat zcela novou cestou uchování, zkoumání a prezentování tradičních rukodělných technologií spjatých s karpatským a šířeji i se středoevropským prostorem. Tohoto cíle se snaží dosáhnout ojedinělým pojetím kombinujícím muzejní práci se sbírkovými předměty s experimenty zaměřenými na rekonstrukci zaniklých rukodělných technik. Centrum tradičních technologií v Příboře je tak místem, kde lidé mohou prostřednictvím přímého a intimního kontaktu s historickými a dotýkanými předměty dosáhnout celé řady autentických prožitků.

SIEMENS

Motory z Frenštátu otáčejí světem už tři čtvrtě století

siemens.cz/frenstat

třicet let

Muzejní a vlastivědné společnosti ve Frenštátě pod Radhoštěm

V letošním roce si společnost připomíná významné **30. výročí** od svého založení. Společnost vznikla jako občanské sdružení ke spolupráci a podpoře frenštátského muzea. Členové společnosti se věnují dokumentační, sběratelské, badatelské a publikační činnosti. Společnost iniciovala řadu významných počinů ve městě Frenštát. Udílení **Ceny sv. Martina** za přínos do kulturního života města, vznik vyhlášky o symbolech města, umístění pamětních desek významným osobnostem nebo obnovení pomníku obětem 1. světové války před frenštátským muzeem. Pořádá již tradiční tříkrálové koncerty, jejichž výtěžek věnuje na charitativní účely. Společnost po svém založení také znovuobnovila vydávání vlastivědného časopisu **Hlasy**, který vychází nepřetržitě dodnes a představuje významný pramen k dějinám Frenštátska. Významná je také ediční činnost společnosti v počtu několika desítek titulů. Dalším mimořádným počinem společnosti bylo vybudování a znovuotevření **Muzea ve Frenštátě** v roce 2007. Na tomto projektu se společnost podílela organizační, odbornou i finanční pomocí a její členové jsou autory stálých expozic muzea. Společnost spolupracuje se spolky a institucemi v ČR i v zahraničí, zejména s krajany v Texasu, z nichž někteří jsou její členové.